

KRÁMLI MIHÁLY

A CS. ÉS KIR. DUNA-FLOTTILLA 1915-BEN

A császári és királyi haditengerészet részét képező Duna-flottilla első világháborús szerepléséről már korábban két tanulmányom jelent meg a *Hadtörténelmi Közlemények* hasábjain, egy az 1914-es,¹ egy pedig az 1916-os hadiévről.² Jelen tanulmányom az 1915. év eseményeit ismerteti.³

A Duna-flottilla, mely a hadüzenetet követően az első naptól kezdve bevetésre került a szerb fronton a Dunán és a Száván, a Duna és mellékfolyói legerősebb vízi haderejének számított. A háború kitörésekor a hajóraj hat folyami monitorral (MAROS, LEITHA, SZAMOS, KÖRÖS, TEMES és BODROG), valamint hat őrnaszáddal („b”, „c”, „d”, „f”, „g” és „h”) rendelkezett. Az 1914-es hadiévi folyamán elveszített egy monitort (TEMES) és két őrnaszádot („d”, „g”). A Száván aknára futott TEMES-t 1916-ban kiemelték, és 1917-ben újra szolgálatba állították. A veszteségek dacára a Szerbia ellen 1915 októberében megindított német–osztrák–magyar–bolgár offenzíva idején a Duna-flottilla jóval nagyobb erőt képviselt, mint a háború kitörésekor. Ez az 1914-ben (ENNS) és 1915-ben (INN, TEMES II és SAVA) szolgálatba állított új monitoroknak volt köszönhető, melyek a régebbieknél nagyobbak és erősebb fegyverzetűek voltak. A négy új egység csatlakozásával 1915 őszén a dunai hajóhad már kilenc hadba vethető monitorral rendelkezett, másfélszer annyival, mint a háború kezdetén.

A Szerbia elleni hadjárat 1915-ben

A Szerbia elleni 1914-es osztrák–magyar hadjáratok – népszerű nevükön Potiorek-offenzívák⁴ – kudarcra végződtek, a Monarchia számára jelentős ember- és presztízsveszteséget okozva. Az 1914. évi harcokban Szerbia is végletesen kimerült, amit csak súlyosbított az 1915 első hónapjaiban az országon végigsöprő tífuszjárvány. Nem csoda, hogy az antant nyomása ellenére Szerbia nem volt hajlandó offenzívát indítani a Monarchia ellen az olasz hadba lépéssel párhuzamosan, már csak azért sem, mert az olaszoknak ígért adriai területek jelentősen sértették az érdekeiket. A szerb fronton így az év első kilenc hónapjában viszonylagos nyugalom honolt.

¹ Krámlí 2017a.

² Krámlí 2017b.

³ Itt szeretném kifejezni a köszönetemet és hálámat Kiss Gábor alezredesnek, Veliko Lecsevnek (Bulgária), Miljan Milkić ezredesnek (Szerbia), Pollmann Ferencnek és Makszim Pridannikovnak (Oroszország) a tanulmány elkészítéséhez nyújtott segítségükért.

⁴ A Szerbia elleni háború 1914-es hadműveletei népszerű nevüket – Potiorek-offenzívák – Oskar Potiorek tábornagyról, a 6. osztrák–magyar hadsereg parancsnokáról, egyben a Monarchia balkáni erőinek főparancsnokáról kapták.

A gorlicei áttörés sikere, Breszt-Litovszk augusztus végi elfoglalása után a központi hatalmak hadvezetése számára átmenetileg a balkáni front került előtérbe. A német politikai vezetés felől érkező nyomásra – a török szövetségessel való szárazföldi összeköttetés megteremtése érdekében – született meg egy közös hadjárat terve Szerbia elfoglalására. A közös, német–osztrák–magyar–bolgár hadosztályokat tömörítő hadseregcsoporthoz August von Mackensen német tábornagyot nevezték ki.

Bulgária hosszas ingadozás után, 1915. szeptember 6-án csatlakozott a központi hatalmakhoz. Bár a nép és az egyház hagyományosan oroszbarát volt, ezeket a szimpátiákat azonban felülírta a Szerbiával való ellentét, illetve az uralkodó és a kormányfő németbarátsága. A csatlakozásért cserébe egy titkos szerződésben Bulgáriának ígérték Macedóniát, a Moravától keletre eső és más szerb területeket; valamint Románia antant-hoz való csatlakozása esetén Dél-Dobrudzsát, amelyet a második Balkán-háborút követően csatoltak Romániához. Emellett Törökország német nyomásra egy területsáv átadásával kijáratot biztosított Bulgáriának az Égei-tengerre.

Az újabb Szerbia elleni hadjárat közvetlen előkészítésében fontos szerepe volt Tersztyánszky Károly lovassági tábornoknak, aki az olasz hadüzenetet követően júniusban vette át a Balkánon állomásozó valamennyi osztrák–magyar alakulat feletti parancsnokságot. A seregcsoporthoz feladata a Dunán, a Száván és a Drinán esetlegesen átkelő szerb csapatok betörésének megakadályozása volt. Mikor világossá vált, hogy az antant minden sürgetése ellenére Szerbia nem hajlandó az olasz hadba lépéssel párhuzamosan újratekinteni a harctevékenységet a Monarchia ellen, a hadsereg-főparancsnokság (AOK⁵) jelentős erőket vont el Tersztyánszkytól, azokat az olasz frontra vezényelve. Ettől függetlenül Tersztyánszky és vezérkari főnöke, Dáni Béla ezredes nekiláttak egy Szerbia elleni hadjárat tervének kidolgozásához, melyben visszatértek a klasszikus, észak–déli támadási irányhoz.⁶ Az AOK kezdetben még azt közölte Tersztyánszkyval, hogy a Szerbia elleni támadás nincs napirenden, ám a bolgár csatlakozási tárgyalások idején, augusztusban fordult a kocka. Szeptember 8-án létrehozták az új 3. hadsereget, melynek parancsnoka Tersztyánszky lett. A hadjárat előkészítése és a közös német–osztrák–magyar–bolgár Mackensen-hadseregcsoporthoz szervezése gőzerővel folyt, de Tersztyánszky nem tudta leszűretelni munkája gyümölcsét, szeptember 25-én helyét Kövess Hermann gyalogsági tábornok vette át.⁷

A központi hatalmak Szerbiával szemben jelentős túlerőt vonultattak fel. A Mackensen-hadseregcsoporthoz és a bolgár 2. hadsereg 350 zászlóaljjal rendelkezett, velük

⁵ AOK: Armeoberkommando – a háború kezdetén az Osztrák–Magyar Monarchiában létrehozott, a teljes fegyveres erőt irányító hadsereg-főparancsnokság. Első vezetője – 1916 decemberéig – Frigyes főherceg volt.

⁶ 1914-ben Potiorek, felrúgva a történelmi tapasztalatok és a földrajz diktálta logikát, a hagyományos észak–déli irány helyett nyugat–keleti irányban támadott Bosznia-Hercegovinából.

⁷ Tersztyánszky bukását Tisza Istvánnal való konfliktusa okozta, amikor a tábornok a kormánybiztosi intézmény létét kérdejezte meg, kivívva a magyar miniszterelnök haragját. Részletesen lásd *Pollmann* 1997.

szemben 275 szerb zászlóalj állt. A Drina, illetve a Duna–Száva mentén a központi hatalmak 202 zászlóalja állt szemben 143 szerb zászlóaljjal. Belgrádnál a szerbek mindössze 20 zászlóaljjal rendelkeztek, míg Kövess hadserege 66 zászlóaljat számlált. Mackensen parancsának megfelelően a támadás tüzérségi előkészítése október 5-én megkezdődött, másnap már a határfolyók teljes szakaszán dörögtek az ágyúk.⁸ A Drinán és a Száván október 6-án, a Dunán 7-én sikerült átkelni. Október 9-én a központi hatalmak csapatai behatoltak Belgrádba, majd 11-én a város körüli magaslatokat is elfoglalták. Belgrád elfoglalása ellenére a támadók október közepéig csekély előrehatolást könyvelhettek el.

A helyzet az október 14-én induló bolgár támadással alapvetően megváltozott. Október 11-én Bulgária hadiállapotban lévőknek nyilvánította magát Szerbiával, majd három nap múlva mindkét bolgár hadsereg átlépte a határt. A Mackensen-hadsereg-csoportba tartozó bolgár 1. hadsereg rögtön kemény ellenállásba ütközött a szerb Timok-hadsereg-csoport és a 2. hadsereg részéről, így a támadása megrekedt. Ezzel szemben a bolgár 2. hadsereg Macedóniában gyors sikereket aratott a gyenge védelem ellen. A bolgár támadás nehéz helyzetbe hozta a szerb haderőt, mivel a keleti frontot csak az északi rovására tudta megerősíteni. Putnik vajda vezérkari főnök antant-szövetségeseihez fordult segítségért, de a Szalonikinél⁹ álló francia és angol csapatok parancsnoka, Sarraill francia vezérőrnagy csak alapos előkészületek után akarta a bolgárok déli szárnyát megtámadni. A kényszerű csapatelvonások miatt a szerbek északon kénytelenek voltak visszavonulni. Ekkor már arra törekedtek, hogy a központi hatalmak előrenyomulásának lassításával időt nyerjenek az antant-segítség megérkezéséig, erre azonban hiába vártak.¹⁰

A Mackensen-hadsereg-csoport által október 22-ére elért pozíció kedvező helyzetet teremtett a szerb haderő bekerítéséhez Kragujevac térségében. A november 2-a és 6-a között megkísérelt bekerítésből a szerbeknek sikerült kivonniuk magukat, ugyanekkor ebben az időszakban vált nyilvánvalóvá, hogy az antant nem képes segítséget nyújtani a megtámadott országnak. A szerb hadsereg a koszovói medencébe szorult vissza. A végső bekerítést már csak nyugat felé, az albán hegyeken át lehetett elkerülni. A szerb főparancsnokság 1915. november 25-én elrendelte a visszavonulást. Az albán hegyeken való átkelést a szerb történetírás később „szerb golgotának” keresztelte. Az Adria partjára vonuló szerb hadsereg a központi hatalmak seregeiből ejtett hadifoglyokat is magával hurcolta, akik számára ez a gyötrelmes út „albániai halálmenet” néven vált hírhedtté. Az út túlélőit, akik elérték az adriai albán kikötőket, antanthajók szállították tovább: a szerbeket Korfura, a hadifoglyokat pedig a Szardínia melletti Asinara kopár szigetére.¹¹

⁸ Hajdu – Pollmann 2014. 169–170. o.

⁹ Hivatalos neve Thesszaloniki (Görögország).

¹⁰ Hajdu – Pollmann 2014. 171–172. o.

¹¹ Uo. 173–174. o.

A Duna-flottilla elleni szerb védelem Belgrádnál és az azt segítő antantmissziók

Szerbia nem rendelkezett folyami hadihajókkal, sem pedig folyamzárak létrehozására alkalmas akna- és torpedóanyaggal. Az osztrák–magyar folyami hadihajók, különösen a páncélzattal rendelkező monitorok ellen egyedül a tüzérség alkalmazása jöhetett szóba. Bár a szerb löveganyag kevésbé volt alkalmas mozgó, páncélozott célok leküzdésére, időnként tudtak kellemetlen meglepetéseket okozni. A Duna-flottilla jelentette fenyegetéssel azonban a szerb hadseregnek nem teljesen egyedül kellett szembenéznie. Az osztrák–magyar folyami hadihajók ellen ismét az antanthoz forduló Szerbiát orosz, francia és brit szövetségeseinek missziói aknákkal, torpedókkal, valamint haditengerészeti ágyúkkal támogatták. Az antant által nyújtott technikai segítség leghatásosabb eszközeinek az orosz Hertz-aknák (például a TEMES elsüllyesztésénél) és a 14 cm-es francia ágyúk bizonyultak.

Bár Szerbia valódi hadihajókkal nem rendelkezett, 1914. szeptember 3-án megalkotották a hajózási parancsnokságot Franjo Blazsek parancsnoksága alatt. 1915. október elején e parancsnokság az alábbi egységeket birtokolta: TIMOK vontatógőzös, SZLOBODA, JADAR, POBEDA és SZVETI GYORGYE géppuskával felfegyverzett motorcsónakok. Emellett mintegy száz ladikkal is rendelkeztek. A motorcsónakok egy része október 7-én részt vett a Száva Kis és a Nagy Cigányszigetén zajló harcokban, amikor azokat német csapatok szállták meg.¹²

A külföldi missziók közül elsőnek – 1914. augusztus közepén – az orosz érkezett meg Belgrádba, mintegy hetven ember Jurij Fagyevics Volkovickij hadnagy vezetésével. Az oroszok húsz aknát és négy Whitehead torpedót szállítottak Szerbiába a Dunán, majd augusztus végén további harminc aknát. Ezekből mind a Dunán, mind a Száván aknazárakat telepítettek.¹³ Megjegyzendő, hogy a semleges Románia minden további nélkül átengedte a Szerbiának szánt orosz fegyverszállításokat, míg a központi hatalmak által Törökországnak küldendő átengedését megtagadta. Később az oroszok két, elavult 15 cm-es ágyút is küldtek, melyeket a belgrádi erődön, a Kalimegdanon helyeztek el. E két ágyúból 1915 őszén már csak egy volt használható, mivel a másik csőrobbanás következtében hasznavehetetlenné vált.¹⁴ Az 1914-ben a Monarchia által felszedett aknazárak helyett 1915 első hónapjaiban az orosz misszió és a szerbek új zárat telepítettek.

A másodikként érkező antantmisszió a franciáké volt. A *Mission D* (Danube) négy tisztből és 97 tengerészből állt Edouard Picot sorhajóhadnagy vezetésével. A Thesszaloniki felől vasúton érkező franciák három 14 cm-es hajóágyút, két 90 cm-es fényszórót és egy generátort hoztak magukkal. Az ágyúkat az elavult, ekkor már őrhajóként

¹² *Бокунь – Надовеца* 2020. 72–76. o.

¹³ Uo. 47–48. o.

¹⁴ *Halpern* 1994. 170. o.

szolgáló HENRY IV csatahajóról szerelték le. A franciák 1914. november első hetében érkeztek meg, az ágyúkat november 21-én helyezték el a számukra készített betonállásokba Belgrád közelében. November végén, mielőtt az osztrák–magyar csapatok bevonultak volna Belgrádba, a franciák ellőtték az összes maradék lőszerüket és tönkretették az ágyúkat. Ezeket 1915 elején pótolták a franciák, az ágyúkat új helyen állítva fel: kettőt a Topčider-dombon, ahonnan a Száva torkolatát tudták ellenőrizni, egyet pedig a Samar magaslaton, Belgrád másik oldalán. Utóbbi a Pancsova előtti Duna-szakaszt uralta.¹⁵ A francia hajóágyúk félelmetes ellenfélnek bizonyultak, mivel igen pontosak voltak, és teljes lőtávolságukon képesek voltak átütni a monitorok páncélzatát. A belgrádi harcok során kevésen múlt, hogy a topčideri francia 14 cm-es ütegnek 1915. október 8-án nem sikerült a legújabb monitorok közül kettőt a Duna fenekére küldenie.

A missziók közül utolsóként a brit futott be, viszont ők képviseltették magukat a legmagasabb rendfokozatú tisztekkel. A szerb segítségkérésre válaszul elsőként mindössze egy haditengerész-tisztet küldtek Belgrádba. Hubert S. Cardale fregattkapitány (*commander*), a Görögországban működő brit haditengerészeti misszió tagja 1914. október 30-án érkezett meg a szerb fővárosba. A kézzelfogható brit segítség első része 1915. január 7-én jutott el Szerbiába: egy tengerészgyalogosokból és tengerészekből álló aknász- és torpedóosztag B. N. Elliot tengerészgyalogos százados vezetésével. A Dardanellák elleni támadás tervezésekor a britek szemében megnőtt a Duna jelentősége mint Törökország hadianyag-utánpótlással való ellátásának potenciális útvonala. A Duna lezárásának megerősítése érdekében az Admirális hamarosan újabb 24 embert és nyolc darab 12 cm-es ágyút küldött Szerbiába Charles L. Kerr korvettkapitány (*lieutenant-commander*) parancsnoksága alatt. A dolog szépséghibája abban állt, hogy az ágyúkhöz hiányoztak a lövegtávcsövek. Az ágyúkat négy ütegbe szervezve állították fel a Duna és a Száva mentén Belgrád közelében. Miután nem volt megfelelő számú brit kezelőszemélyzet, az ütegek egy-egy szerb tüzértiszt parancsnoksága alatt tevékenykedtek, és személyzetük is túlnyomórészt szerbekből állt.¹⁶

1915. február 22-én érkezett meg a brit haditengerészeti misszió új vezetője, Ernest C. T. Troubridge ellentengernagy (*rear admiral*) Belgrádba. Troubridge a brit földközi-tengeri Első Cirkálóraj parancsnokaként mint a német GOEBEN csatacirkáló elsza-lasztója híresült el, miután 1914. augusztus 7-én a minden szempontból hátrányban lévő páncélos cirkálóival feladta a németek üldözését.¹⁷ Szeptemberben hazahívták, majd

¹⁵ Halpern 1994. 171. o.

¹⁶ Uo. 172. o.

¹⁷ Az 1912-ben létrehozott német Mittelmeerdivision (Földközi-tengeri Divízió) a háború kitörésekor a GOEBEN csatacirkálóból és a BRESLAU cirkálóból állt. A háború kitörése után a német hajók az Adria, majd a Dardanellák felé vették az utat. Troubridge a minden szempontból hátrányban lévő páncélos cirkálóival üldözte a németeket, és vállalta volna az összecsapást. Zászlóshajójának kapitánya, a tüzérségi szakértő Fawcett Wray erről lebeszélte, mondván, az akció öngyilkossággal érne fel. Troubridge végül megszakította az üldözést. A háború későbbi tapasztalatai alátámasztották Wray igazát.

november elején hadbíróóság elé állították. A vizsgálatot lefolytató Fremantle tengernagy már eleve nem volt hajlandó a gyávaságot felvenni a vádpontok közé, majd a hadbíróóság mindenben felmentette Troubridge-et. A felmentő ítélet ellenére a bűnbakká kikiáltott ellentengernagy nem kapott több tengeri parancsnoki beosztást, hanem Winston Churchill, az Admiralitás Első Lordja felajánlotta neki a szerbiai misszió vezetését.¹⁸

Troubridge Szerbiába vezénylése végül jó választásnak bizonyult. A szerbek örültek, hogy brit szövetségeseik ilyen magas rendfokozatú személyt küldtek Belgrádba, ráadásul Troubridge megtanult szerbül, és igen jó viszonyba került Aleksandar trónörökösrel. A brit misszió a Duna-flottillával szemben a védekezés mellett offenzív fellépésben is gondolkodott, még ha korlátozott eszközök is álltak a rendelkezésére. 1915 márciusában érkezett meg Máltáról egy gőzcsónak, melyet alkalmassá tettek torpedóvetésre. Április 23-án ezzel a csónakkal Kerr parancsnoksága alatt sikertelenül támadták meg a Zimonynál álló osztrák–magyar monitorokat. Troubridge a nyár folyamán további négy hasonló csónak beszerzését tervezte, melyek fegyverzete egy ágyú, egy géppuska és egy 35 cm-es torpedó lett volna. A fa csónaktestek helyben készültek, ezekhez Nagy-Britanniából igényelték gőzgépeket, amelyek azonban végül már nem érkeztek meg. A központi hatalmak offenzívája előtt még egy csónakot állítottak szolgálatba, amit ideiglenesen egy belsőégésű motorral láttak el.¹⁹

A Belgrád 1915. októberi elestét követő hetek harcaiban a mobil brit ágyúk a szerb hadsereget támogatták. A szerbekkel együtt visszavonuló Troubridge, elérve San Giovanni di Medua (Shëngjin) albán kikötőt, átvette annak parancsnokságát és az evakuáció helyi irányítását. Hazatérése után altengernaggyá (*vice admiral*) léptették elő, és 1916 nyarán csatlakozott Thesszalonikiben a szerb hadsereghez, mellyel együtt tért vissza Szerbiába 1918-ban. Troubridge, aki a háború alatt Duna-szakértővé vált, 1920 és 1924 között a Nemzetközi Duna-bizottság²⁰ elnöki tisztét töltötte be.

A flottilla tevékenysége, 1915. januárja és szeptembere között

1914. december 10-én megkezdődött az osztrák–magyar csapatok általános visszavonulása. A Szabácsnál átkelni szándékozó csapatok fedezésére december 11-én a Szávára küldték a SZAMOS és a MAROS monitorokat, melyek 13-áig biztosították ezt a tevékenységet, majd elpusztították az ezt lehetővé tevő eszközöket és a hátrahagyott hadianyagot. A Száváról visszarendelt két monitor 15-én a belgrádi hadihídnál szállította át az osztrák–magyar utóvédet. A dunai monitorok ugyanezen a napon a Višnji-

¹⁸ Fryer 1987. 301. o.

¹⁹ Uo. 307. o.

²⁰ A korábban működő Duna-bizottság az első viágháború idején megszűnt létezni. A győztes hatalmak a párizsi békekonferencián döntöttek egy új bizottság felállításáról 1920-ban, Nemzetközi Duna-bizottság néven.

cánál átkelő osztrák–magyar csapatokat fedezték.²¹ December 16-án megérkezett a parancs a Duna-flottilla Budapestre, teelésre való visszavonására, a tervezett al-dunai expedíció törlesztésével egyetemben. A hadihelyzetre való tekintettel egy monitor, a SZAMOS a Száván maradt, számára téli kikötőként Brodot jelölték ki.²²

A Balkán-haderők parancsának megfelelően 1915. január 2-án az ENNS és a MAROS monitorok, a SÁMSON, BÁTASZÉK és TRAISEN gőzösök, valamint a flottilla vonata Budapestre indultak teelni. A BODROG monitor, az ÁLMOS felfegyverzett gőzös, a „b” őrnaszád és a KULPA kórházhajó Zimonyban maradt. A teelni hazarendelt hajók január 4-én délben értek Budapestre. A szükséges karbantartási munkák elvégzéséhez az ENNS a Ganz–Danubius-gyárba, a MAROS pedig a DGT²³ óbudai gyárába vonult. Lucich Károly sorhajókapitány, a Duna-flottilla parancsnoka²⁴ még aznap továbbutazott Bécsbe, hogy személyesen tegyen jelentést a tengerészeti osztályon, ahonnan 6-án tért vissza. Január 4-én kiderült, hogy a LEITHA egyik kazánja teljesen tönkrement. A tengerészeti osztály elrendelte, hogy a régít egy vízcsöves kazánra kell kicserélni, melyet Polából vasúton küldtek meg.²⁵

Közben a szerbek január 4-én átkeltek a Kis Cigányszigetre, és az ott lévő osztrák–magyar egységet visszaszorították. Másnap szerb ütegek lőtték a Kalimegdanról a területet, így az osztrák–magyar csapatok kénytelenek voltak a zimonyi vasútállomásig visszavonulni. A BODROG kifutott, hogy lője a szerb ütegeket, de az akció eredménytelenül ért véget, mivel azok elhallgattak. A szerbek 6-án kivonultak az általuk elfoglalt területről. A Száván állomásozó SZAMOS-on több tízfuszos megbetegedés történt, ezért a hajót fertőtleníteni kellett.²⁶

Január második felében mind a hajók, mind a parancsnokok tekintetében több cserét hajtottak végre. A KÖRÖS monitor január 23-án Zimonyban felváltotta a BODROG-ot, mely az ÁLMOS-sal és a „b” őrnaszáddal Budapestre indult teelni. Eközben Karl Rodinis sorhajóhadnagy, a MAROS parancsnoka átvette a KÖRÖS parancsnokságát, míg utóda Zdenko Hudecek sorhajóhadnagy lett. A KÖRÖS volt parancsnoka, Johann Vok-Collins sorhajóhadnagy a budapesti kirendeltségen kapott új beosztást. Január 28-án a TRAISEN kórházhajó váltotta fel a KULPÁ-t. Az egyre hidegebbre forduló idő és a Vágon megjelenő jég miatt január 31-én Budapestre rendelték a KÖRÖS-t és a TRAISEN-t is.²⁷ A romló jégviszonyok miatt a hajók február 2-án kénytelenek voltak befutni a bezdani téli

²¹ Wulff 1934. 41–42. o.

²² Hadtörténelmi Levéltár I. Világháborús Gyűjtemény (a továbbiakban HL I. VH) 4500. d. (másolat). Az eredeti dokumentum jelzete OK/MS (Operationskanzlei/Marinesektion) Nr. 7223/1914. A dokumentumokat a bécsi Kriegsarchivban másolták az 1920-as évek elején.

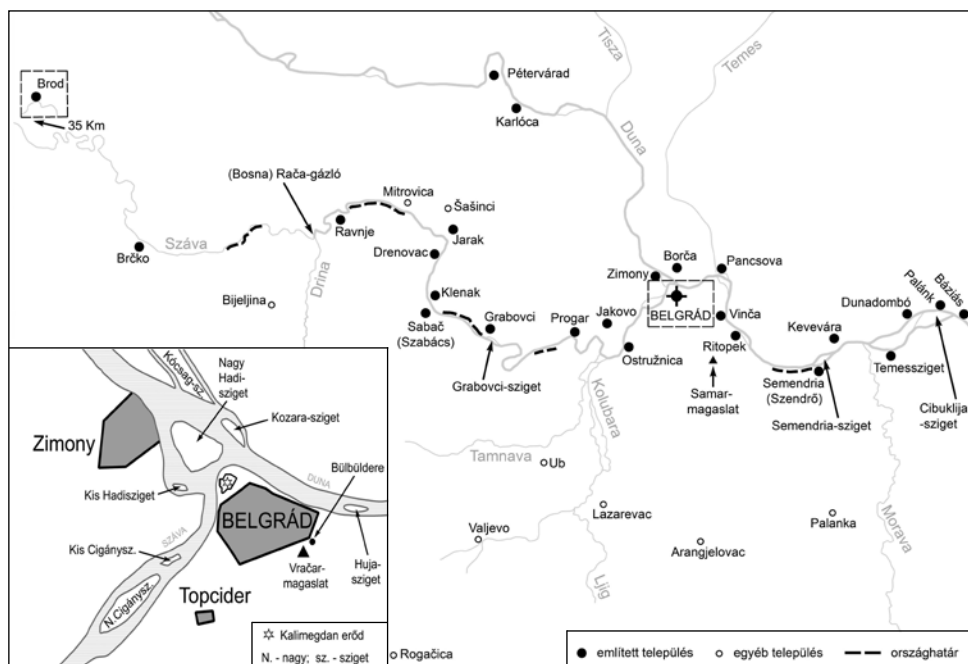
²³ DGT: Duna-gőzhajózási Társaság, németül DDSG – Donau-Dampfschiffahrts Gesellschaft, 1829-ben alapított osztrák hajózási társaság, a Duna legnagyobb hajózási társasága.

²⁴ Lucich Károly pályafutásáról lásd Krámlí 2018.

²⁵ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 98 1915.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo. Res. Nr. 175 1915.

1. térkép: A Duna-flottilla tevékenységének színtere 1915. elején (Csákvári Kristóf)

kikötőbe, ahonnan csak 9-én tudtak továbbindulni Budapestre. Február 12-én betegség következtében a SZAMOS parancsnoka, Heinrich Meynier sorhajóhadnagy elhunyt.²⁸ A monitor új parancsnoka február 20-án Alfred Lerch sorhajóhadnagy lett.²⁹

A Balkán-haderők parancsnokságának utasítására február 14-én az ENNS, a MAROS, a SÁMSON felfegyverzett gőzösök, a „c” őrszázad és a TRAISEN kórházhajó kifutottak Budapestről Pétervárad felé, ahová 16-án érkeztek meg. Péterváradon Jenő főherceg lovassági tábornok, a Balkán-haderők új, a leváltott Potierek helyére december végén kinevezett parancsnoka még aznap megszemlélte a hajókat.³⁰ A szemlét követően a flottilla egységei továbbindultak Zimonyba. Velük utazott Otto Welsersheim gróf korvettkapitány, a Jenő főherceg melletti haditengerészeti összekötőtiszt. Késő délután Lucich referált Krauss altábornagnak, a Balkán-haderők vezérkari főnökének a Duna-flottilla egységein folyó karbantartási munkák állásáról. Krauss a Zimonyban állomásozó monitorok fő feladatául az újonnan telepített szerb útegek helyzetének felderítését szabta meg. Lucich ekkor előterjesztette egy uszályra épített álmonitor ötletét, melyet kifejezetten erre a feladatra javasolt építeni.³¹ A Krauss altábornaggal folytatott megbeszélést követően Jenő főherceg parancsot adott az álmonitor megépí-

²⁸ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 228 1915.

²⁹ Uo. Res. Nr. 286 1915.

³⁰ Uo. Res. Nr. 228 1915.

³¹ Uo. Res. Nr. 286 1915.

tésére, kísérleti aknatutaj fedőnéven. Lucich e parancsot február 18-án továbbította a tengerészeti osztályra.³²

Lucichot visszarendelték Budapestre, ahová február 17-én érkezett meg, hogy a még ott állomásozó egységeket összegyűjtse és Zimonyba hajózzon velük. Ugyanezen a napon délután a szerbek Belgrádból ágyúkkal löni kezdték Zimonyt, amire válaszul az ENNS kifutott, és a Nagy Hadiszigetig hajózott. Ebből a pozícióból tüzet nyitott a 11 kilométerre lévő belgrádi elektromos művekre. A monitorra két üteg kezdett el löni: az egyikről úgy vélték, hogy francia tengerészüteg (13,8 cm) Bülbüldere közelében, a másik pedig egy kisebb kaliberű üteg, közvetlenül az elektromos művek mellett. Az egyik gránát szorosan a monitor mellett a vízben robbant, de nem okozott kárt. Miután az ellenséges tűz alábbhagyott és a láthatósági viszonyok is romlottak, az ENNS abbahagyta a tüzelést és visszatért a horgonyzóhelyére.³³

Másnap, 18-án a „c” őrnaszád Zimonyból egy csendőrezredest vitt át parlamenterként Belgrádba, aki ugyanezzel a hajóval tért vissza. Délután a szerb tüzérség a monitorok horgonyzóhelyét lőtte. Az összes egység nyugatabbra helyezte át a horgonyzóhelyét, illetve az ENNS ismét kifutott, és 11 kilométer távolságból rövid ideig lőtte az ellenséges ütegeket. Az ENNS parancsnoka elrendelte, hogy minden éjszaka valamelyik Zimonyban állomásozó hadiegység őrjáratozzon a város és a Nagy Hadisziget között. Február 24-én este Jenő főherceg táviratot küldött a flottillaparancsnokságnak, melyben gratulált az INN monitor vízrebocsátása alkalmából, és a Balkán-haderők nevében megköszönte a flottilla addigi tevékenységét, valamint további sikereket kívánt.³⁴

Február 27-én a BODROG – fedélzetén a flottillaparancsnoksággal – és a KÖRÖS monitorok, az ÁLMOS, a BALATON és a VÁG felfegyverzett gőzösök, a KULPA kórházhajó és az ANDOR gőzös a folyamaknász-osztaggal kifutott Budapestről, majd március 1-jén este megérkezett Zimonyba.³⁵ Miután ott megtörtént a szolgálat átadása és a legénység kifizetése, március 2-án az ENNS és a MAROS monitorok, a SAMSON felfegyverzett gőzös, valamint a TRAISEN kórházhajó Péterváradra, majd Karlócára (Karlovci) hajózott. Március 4-én a folyamaknász-osztagot két utásmotorcsónakkal erősítették meg.

A március 5-éről 6-ára virradó éjjelen a KÖRÖS egyik tisztjét, Karl Wettstein fregattadnagyot, valamint a 2. számú aknavonat parancsnokát, Franz Vanicek utász századost kiküldték felderíteni, hogy a felrobbantott Belgrád–Zimony vasúti híd roncsain át lehet-e hajózni a Szávába. Három utász kíséretében a két tiszt egy ladikon közelítette meg a hídroncsot. Megállapították, hogy magas vízállás esetén egyedül a szlávón parttól számított negyedik hídmezőn lehetne áthaladni, ahol a hídemelet mindkét pillérről leszakadt és teljesen a víz alatt feküdt. Azonban az odajutást megakadályozta

³² HL I. VH 4500 d. Donaufflottillenkommando Res. Nr. 286 1915.

³³ Uo.

³⁴ Uo.

³⁵ Uo.

a híd alatt a hajózóútban elsüllyesztett hat uszály. A szerb oldalon további két, MFTR³⁶ uszály volt elsüllyesztve. A híd felett a hajózóutat további roncsok és aknák zárták el. A Nagy Cigánysziget és a Kis Cigánysziget közti utat egy keresztben elsüllyesztett uszályval tették hajózhatatlanná. Ezek alapján megállapítást nyert, hogy nagyobb hadihajókkal lehetetlen a Szávába felhajózni.³⁷

Március 7-én a MAROS monitor Budapestre indult, hogy a DGT óbudai hajógyárban felszerelje rá a 7 cm L/18 lövegeket. Az új lövegek felszerelése és a 12 cm-es löveg cseréje után március 15-én érkezett Péterváradra, ahol Jenő főherceg megszemlélte a hajót.³⁸

Március 8-án nagyszabású aknamentesítési gyakorlatot tartottak Karlócán, melyet Jenő főherceg is megtekintett az MFTR luxusjachtja, a ZSÓFIA FŐHERCEGNŐ fedélzetéről. A gyakorlat céljára hatástalanított orosz aknákat használtak. Az aknák megsemmisítésére egy tutajra rögzített 100 méteres láncot alkalmaztak, melyen tíz darab 1 kg-os ekrazittöltetet³⁹ helyeztek el. Az erősen fújó Kossava⁴⁰ ellenére a gyakorlat sikeres volt.

Március 14. és 17. között Heinz Precheisen fregatthadnagy Pancsovától Borčáig felderítést végzett, hogy a túlparton lévő állítólagos szerb torpedóállomásról adatokat szerezzen.⁴¹ Precheisen először a Samar-magaslaton folyó munkákat figyelte meg a pancsovai szerb templom tornyából. Másnap motorcsónakon utazott tovább, és egy olyan megfigyelőpontra ment, ahonnan a Kalimegdan jól belátható. A felső erőd északkeleti sarkában egy 12 cm-es ágyúállást látott, az alsó erődben pedig két 8 cm-es löveget. Beszámolt arról, hogy a szerb katonák minden elővigyázatosság nélkül sétálgattak a Duna partján, illetve kisebb csoportokban főztek és muzsikáltak. Borčával szemben két frissen kiépített állást látott két távíróvonallal, a Vračar-magaslaton pedig további állásokat. A posztógyártól nyugatra egy, a partig nyúló árkot fedezett fel, de úgy vélte, abban nem lehet torpedóvető, mert egy közeli szigetcsúcs miatt nem volt jó kilövés onnan.⁴²

Március 17-én az ENNS, a MAROS, a SAMSON és a KULPA visszatért Zimonyba leváltani a BODROG-ot, a KÖRÖS-t, az ÁLMOS-t és a TRAISEN-t. Ugyanezen a délutánon sikeres aknarobbantási kísérleteket hajtottak végre Karlócánál, ezúttal toluol-ammonallal.⁴³ Március 24–25-én Rudmann Demeter sorhajóhadnagy végzett felderítést a Kis

³⁶ MFTR: Magyar Folyam- és Tengerhajózási Rt., 1895-ben alapított magyar hajózási társaság, a második legnagyobb hajózási társaság a Dunán.

³⁷ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 346 1915.

³⁸ Uo.

³⁹ Ekrazit: főként a Monarchiában használt robbanóanyag, osztrák találmány. Pikrinsav és ammónium-nitrát keveréke.

⁴⁰ Kossava: hideg, erős délkeleti szél, amely a Déli-Kárpátok nyugati oldalán alakul ki, és a Duna mentén, a Vaskapu és Belgrád között a legerősebb.

⁴¹ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 346 1915.

⁴² Uo. S. M. Schiff „ENNS” Bericht über die Rekognoszierung des Donaufufers.

⁴³ Toluol-ammonal: tűzérési lövedékekben, tengeri aknában és torpedó-robbanófejekben használt robbanóanyag, TNT (trinitrotoluol), ammónium-nitrát és alumíniumpor keveréke. Jóval olcsóbb volt, mint a tiszta TNT.

Cigányszigeten. A Balkán-haderők parancsnokságának a rendelete alapján két tisztet légelhárító tanfolyamra iskoláztak be. Ezzel egy időben megsürgették az ENNS, illetve a majdan szolgálatba álló INN 7 cm L/50 ágyúí számára a légvédelmi gránátok szállítását.⁴⁴ Mindez azt is jelenti, hogy az ENNS hiába rendelkezett két légvédelmi ágyúval, megfelelő gránátok hiányában ezek légvédelemre ekkor még nem voltak alkalmasak. A tanfolyamra rendelés tényéből pedig valószínűsíthető, hogy a lövegek személyzete légvédelemre nem volt kiképezve.

A HELENE felfegyverzett gőzös március 24-én Péterváradon csatlakozott a Duna-flottillához. Beérkezésekor ezt a hajót is megszemlélte Jenő főherceg. Március 26-án a VÁG felfegyverzett gőzös egy utázmotorcsónak kíséretében felderítést hajtott végre Dunavactól⁴⁵ a Temes torkolatáig. Március 27-én a BODROG, a KÖRÖS monitorok, valamint a HELENE felfegyverzett gőzös és a TRAISEN kórházhajó leváltották Zimonyban az ENNS és a MAROS monitorokat, valamint a SAMSON felfegyverzett gőzöst és a KULPA kórházhajót.

Míndeközben március 29-én a „c” őrnaszád kísérte a ZSÓFIA FŐHERCEGNŐ jachtot tiszai útjára, fedélzetén Jenő főherceggel.⁴⁶

Másnap egy áruszállító hajóval áttörést kíséreltek meg az eltorlaszolt Dunán, Törökországnak szánt német löszerszállítmánnyal a fedélzetén. Törökország 1914. október végén a központi hatalmak oldalán belépett a háborúba. 1915 elején a törökök támadást terveztek a Szuezi-csatorna ellen, amivel elvágták volna a Földközi-tengeren át Indiába vezető utat. Ennek megakadályozására, illetve a kaukázusi orosz–török front tehermentesítésére indította meg az antant a Dardanellák elleni támadást 1915. február 19-én. Az erődök és a tüzérségi állások lövése után az antanterők április 25-én partra szálltak a Gallipoli-félszigeten, ahol hamarosan állóháború alakult ki, melyben mindkét fél súlyos veszteségeket szenvedett.

A németek számára már a háború első napjától kezdve kiemelt jelentősége volt Törökországnak. A háború előtti tervekkel és ígéretekkel ellentétben 1914. augusztus 7-én a német Mittelmeerdivision egységei – a Troubridge által „elszalasztott” GOEBEN csatacirkáló és BRESLAU cirkáló – az osztrák–magyar haditengerészethez való csatlakozás helyett a Dardanellák felé vette az irányt. A németek azt szerették volna, ha az osztrák–magyar flotta is velük hajózik ki a Fekete-tengerre. A tervet Berchtold közös külügyminiszter is támogatta, ám Anton Haus tengernagy, a haditengerészet parancsnoka természetesen határozottan nemet mondott rá. A németek tovább próbálkoztak: először egy csatahajóosztályt, majd egy-két hajót kérve, de Haus hajthatatlan maradt.

⁴⁴ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 429 1915.

⁴⁵ Ma Belgrád egyik külvárosa.

⁴⁶ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 429 1915.

A Dardanellák elleni antanttámadás ismét élesen vetette fel a törökök utánpótlásának a kérdését. A semleges Románia ugyanis sok esetben megtagadta⁴⁷ a német fegyverszállítmányok Bulgáriába való átengedését, a Dunát pedig Szerbia zárta le. Márciusban a németek erős nyomást gyakoroltak Hausra a törököknek való lőszer szállítás ügyében. Haus egy ideig úgy gondolta, a Horthy Miklós sorhajókapitány parancsnoksága alatt frissen szolgálatba állt NOVARA cirkálót küldi lőszerrel megrakva a törökökhöz. Később letett erről, mivel a lőszer mennyiségéhez képest túlságosan kockázatosnak találta az akciót. Végül az a döntés született, hogy a DGT-től megvásárolt BELGRÁD áruszállító kétcsavaros gőzhajóval kísérelnek meg átjutni a szerbek által ellenőrzött Duna-szakaszon Bulgáriáig.

Mint azt Wulff Olaf 1918-ban megjelent könyvében írta, a felderítésekből és a hírszerzői jelentésekből ismert volt, hogy a szerbek aknákkal, torpedóállomásokkal és tüzérséggel zárták el a Dunát. Tekintetbe véve a Belgrádtól a bolgár határig terjedő szakasz 330 km-es hosszát, Wulff úgy fogalmazott, még egy laikus számára is világos volt, hogy abban az időszakban a törökök utánpótlása a Dunán nem volt megoldható.⁴⁸ A lőszerrel megrakott BELGRÁD gőzös Viktor Böszl sorhajóhadnagy parancsnoksága alatt 1915. március 30-án 15:15-kor érkezett Zimonyba, ahol a BODROG monitorról egészítette ki szénkészleteit. Az esős, szeles időjárást kihasználva próbálta meg Böszl az áttörést. A gőzöst a BODROG és az ENNS monitorok a Nagy Hadiszigetig kísérték. A BELGRÁD tíz kilométert sem tudott észrevétlenül megtenni, a Belgrád alatti Vinčánál a szerbek felfedezték és löni kezdték. A gőzös kigyulladt, majd a következő szerb helység, Ritopek előtt felrobbant. Személyzetéből nyolc embernek sikerült megmenekülnie, akik úszva érték el a magyar partot.⁴⁹ Böszl sorhajóhadnagy és Kring hajóskapitány is az elesettek között volt. A nyolc túlélőt másnap kihallgatták, de ők a hajó megsemmisülésnek pontos okát megmondani nem tudták. Szerb részről később felmerült az az állítás, hogy a hajó aknára futott, és a szerb tüzérséget is ez a robbanás riasztotta fel.⁵⁰ A BELGRÁD tragédiája nyilvánvalóvá tette, hogy a szerbek által lezárt Dunán áttörni lehetetlen.

A BALATON aknaszedőre április elején szerelték fel az új aknafogó készüléket Budapesten. Április 1-jén a hajó parancsnoka, Hermann Bublay sorhajóhadnagy a hajógyárból jövet autóbalesetben súlyosan megsérült, ezért a BALATON-t ideiglenes parancsnok vitte Péterváradra, ahol átvette új parancsnoka, Georg Ritter von Zwierkowski sorhajóhadnagy. Az április 12-én érkezett hajót a már bevett szokás szerint Jenő főherceg megsemmisítette, és megelégedettségét fejezte ki az aknaszedő-kérdés megoldásáért.⁵¹

⁴⁷ Románia kategorikusan nem tagadta meg a német fegyverszállítmányok átengedését, hanem a pillanatnyi helyzetnek megfelelően azokat egyszer átengedte, máskor pedig nem. Rendszeres utánpótlást erre nem lehetett alapozni.

⁴⁸ Wulff 1918. 86. o.

⁴⁹ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 429 1915.

⁵⁰ Wulff 1918. 84. o.

⁵¹ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 499 1915.

Április 5-én az ÁLMOS felfegyverzett gőzöst Budapestre küldték, hogy a DGT óbudai gyárában elkészült álmonitort Zimonyba vontassa. A titoktartás miatt főként éjszaka kellett megtenni az utat, csak a ritkábban lakott vidékeken haladhattak napal. Az ÁLMOS a mellékötött álmonitorral az éjszaka közepén hajózott át Budapesten. A Déli összekötő hídnál az erős szélben a lehajtott kéményből kiáramló füst teljesen elvakította a gőzös parancsnoki hídján tartózkodókat, ezért az álmonitort hozzáütötték az egyik pillérhez. A keletkezett károkat sikerült kijavítani, így az ÁLMOS vontatmányával 9-én megérkezett Zimonyba. Aznap este az álmonitort a bánáti part mellett, 8 kilométerre Belgrádtól lehorgonyozták.⁵²

Az új felderítő eszközre, illetve annak eredményességére Jenő főherceg is kíváncsi volt, ezért 10-én délután a ZSÓFIA FŐHERCEGNŐ fedélzetén Zimonyba utazott. Másnapra az álmonitort egy másik helyen horgonyozták le, és az ENNS folyásirányban valamivel fölötte foglalt el pozíciót, ahonnan toronylövegeiből két lövést adott le a belgrádi temetőben lévő, már ismert helyzetű üteg irányában. A cél az volt, hogy azt a látszatot keltsék, mintha az álmonitor tüzelne. Annak személyzete önkéntesekből állt, akik a hitelesség növelése érdekében időnként füstöt fejlesztettek az álkéményben. Azt remélték, hogy a szerbek viszonozzák a tüzet, így felfedik ütegeik pontos helyét. A szerb ütegek azonban némák maradtak, így a sötétség beállta után a LINZ motorcsónak az álmonitort elvontatta, Jenő főherceg pedig visszatért Péterváradra.⁵³ A szerbek tudtak az álmonitorról, ezért nem tüzeltek rá, állítólag két átszökött cseh katona árulta el nekik a tervet.

Április 12-én csatlakozott a Duna-flottillához Péterváradon a legújabb monitor, az INN Lothar Leschanovsky sorhajóhadnagy parancsnoksága alatt. A két, légvédelmi ágyúkkal ellátott monitor lett ezt követően a két monitorcsoport vezérhajója, egyben a csoport légvédelmének biztosítója. Az INN egyelőre Péterváradon maradt, a hajók mellett a város légvédelmét is ellátandó. Ebből a célból Péterváradon a flottilla egységei új horgonyzóhelyet foglaltak el, ahonnan a légvédelmi ágyúknak jobb kilövése volt.⁵⁴ Április 14-én Rudmann Demeter sorhajóhadnagy parancsnoksága alatt egy aknász altisztből és tíz emberből álló csoport egy 3,7 cm-es ágyúval felfegyverezve Jakovóból megpróbálta megsemmisíteni az ostružnicai aknazárat a Száván. A magas vízállás és az erős szerb géppuskatűz miatt az akció nem járt sikerrel.⁵⁵

Április 23-án hajnali 1:30-kor egy brit gőzcsónak torpedótámadást kísérelt meg a Zimonyban állomásozó egységek ellen. Ez az epizód később a „KÖRÖS álelsüllyesztése” néven vált ismertté. A legdélebben horgonyzó KÖRÖS monitoron az ör időben észrevette a közeledő gőzcsónakot, és rögtön tüzet nyitott rá, amely ennek következtében

⁵² HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 499 1915.

⁵³ Uo.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Uo. Res. Nr. 602 1915.

túl korán lőtte ki a torpedóját, amely az agyagos partba csapódva felrobbant. Tüzelés közben a KÖRÖS egyik 7 cm-es ágyúja tönkrement.⁵⁶

A KÖRÖS parancsnokának jelentéséből tudjuk, hogy a monitor éjfélkor érkezett vissza a szokásos őrzérből, és a Belarica-szigetnél vetett horgonyt. A hajón kettőzött őrséget állítottak. A hold már lement, ezért a meredek szlavón part teljes sötétségbe burkolódzott. Éjfél után 1:30-kor látták meg a közeledő csónakot a VÁG gőzösről, mely rögtön figyelmeztette a monitort. A KÖRÖS-ről Franz Lammer csónakmester nyitott tüzet a hátsó 7 cm-es ágyúval, miközben a VÁG is löni kezdte a csónakot. Alig kezdtek meg a tüzelést, bekövetkezett a torpedó robbanása. A következő lövéskor a hátsó 7 cm-es ágyú csöve felrobbant és szétnyílt. Miután az elől lévő 7 cm-es lövegnek nem volt hátrafelé kilövése, a monitorról a továbbiakban géppuskával tüzeltek a gyorsan távolodó csónak után.⁵⁷

A britek a támadás eredményét alaposan túlértékelték, mivel a KÖRÖS monitor elsüllyesztését jelentették. A londoni brit zsákmánybíróság később még zsákmánypénzt is megítélt a gőzcsónak parancsnokának, amiről a *Times* 1917. április 3-i száma is beszámolt.⁵⁸

„Maxwell Anderson fregattkapitány (commander) R. N. az indítvány alátámasztására felolvasta Charles Lester Kerr korvettkapitány (lieutenant-commander) R. N., D. S. O.⁵⁹ nyilatkozatát, mely a következő volt: 1915. április 20-án ellenséges monitorokat és őrnaszádokat láttak a Dunán, amire, mint egy őrcsónak vezetője, utasításokat kaptam E. C. T. Troubridge altengernagytól, hogy végezzen felderítést és támadjak, ha lehetséges. 1915. április 21-én elhagytam Belgrádot, és az éjszaka folyamán felderítést végeztem a Dunán, melyről 22-én a reggeli órákban tértem vissza a kikötőbe. Április 22-én este ugyanígy tettem az utasításaim szerint, és miután a zimonyi védvonalon észrevétlenül áthaladtam, felfedeztem néhány ellenséges monitort. Mikor 100 yardra voltam a legdélebben lévő monitortól, egy ör észrevett, mire rögtön kilőttem egy torpedót, mely talált, és az ellenséges monitor elsüllyedt.

Amint kilőttem a torpedót, azonnal egy hatalmas robbanás következett be az ellenséges hajók között, mely az egész eget megvilágította. Túlélőket nem vettem a csónakba és hadifoglyokat nem ejtettem.

A teljes sebességgel haladó őrcsónak ekkor folyásirányba lefelé fordult, Zimony alá tartva. Fényszórók fogták be a csónakot és géppuskákból meg puskákból folyamatosan tüzeltek rá, s bár a csónakot többször eltalálták, a tiszték és a legénység közül senki nem sebesült meg, és az őrcsónak 1915. április 23-án hajnali 2:20-kor visszatért Belgrádba.

Később, 23-án reggel, amikor a flottillát horgonyon állva láttam, egy monitorral kevesebb volt, és a vezérhajón fekete zászló lobogott.

⁵⁶ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 602 1915.

⁵⁷ Uo. S. M. Schiff KÖRÖS Res. Nr. 75 1915.

⁵⁸ Közli *Wulff* 1918. 89–90. o.

⁵⁹ R. N. Royal Navy (brit Királyi Haditengerészet); D. S. O.: Distinguished Service Order (Kiváló Szolgálatért Érdemérem)

Különböző forrásokból megerősítették, hogy az őrcsónak által elsüllyesztett ellenéges osztrák monitor neve Keresch [sic!] volt, és azt hiszem, hogy a személyzete nem kevesebb, mint 81 emberből állt.

Kerr korvettkapitány szólítása után előadta a nyilatkozatában szereplő tényeket. Elmondta, hogy az őrcsónak egyike volt azon nagy gőzbárkáknak, melyeket nagy hadihajók visznek magukkal. Fel volt fegyverezve, és Szerbián keresztül jutott a Dunára.

Anderson fregattkapitány közölte, hogy a Keresch elvesztését az osztrák újságok megírták, de a megsemmisülését aknarobbanásnak tulajdonították.”

A zsákmánybíróság jogosnak ítélte a folyamodványt és 415 font zsákmánypénzt ítelt meg. Wulff magyarázata szerint a KÖRÖS helyet változtatott, ezért nem látták reggel a britek, és úgy vélték, hogy sikerült elsüllyeszteni. Fekete zászlónak pedig a hajók állandóan viselt, így meglehetősen piszkos és szakadozott hadilobogóját nézhették.⁶⁰

Mint az a Rodinis sorhajóhadnagy, a KÖRÖS parancsnoka által készített vázlatból⁶¹ kitűnik, Kerr nagy valószínűséggel nem a part mentén feljebb kikötött KÖRÖS-t célozta meg, hanem a lejjebb, a víz közepén horgonyzó VÁG gőzös mögé kötött álmonitort. A brit jelentésben a másik part közelében álló SÁMSON is monitorként szerepel, az ugyanott „fehér hajó”-ként jelzett egység pedig a TRAISEN kórházhajó volt. A kilőtt torpedó vagy az álmonitor mellett ment el, vagy – tekintettel annak igen alacsony merülésére – alatta, és úgy csapódott a partba. A britek május és június folyamán még többször kifutottak, de egyszer sem kerültek olyan helyzetbe, hogy torpedóikat kilőhették volna. Július folyamán a csónak megsérült, kijavítása után már csak vontatási feladatokra használták.⁶²

A további hasonló torpedótámadások megelőzése céljából Franz Vaniček százados parancsnoksága alatt a LINZ motorcsónakot és további nyolc felfegyverzett utásmotorcsónakot osztottak be Zimonyban a flottillához. Emellett a horgonyzóhelyek alatt egy gerendákra kötött hálóbarikádot létesítettek, és a barikád mellé egy 4,7 cm-es löveget is telepítettek. Április 27-én a KÖRÖS-t eredménytelen bombatámadás érte. A hónap hátralévő napjaiban további bombatámadások érték a Zimonyban álló egységeket.⁶³

A haditengerészet rendeletére az ENNS és az INN 12 cm L/45 ágyúíhoz rendszerezített páncéltörő gránátokat elkezdtek süvegekkel⁶⁴ ellátni, miután az egy hónappal korábban végzett lőpróbák jó eredménnyel zárultak. A Škoda-gyár által leszállított süvegeket a helyszínen szerelték fel a gránátokra, naponta 200 darabos ütemben. A szaporodó légitámadások miatt a Péterváradon állomásozó lőszeres uszályokat

⁶⁰ Wulff 1934. 49. o.

⁶¹ Fryer 1987. 309. o.

⁶² Uo. 305–306. o.

⁶³ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 602 1915.

⁶⁴ A páncélgránátok után a rombológránátokat is ellátták süvegekkel. A hivatkozott dokumentum szövegösszefüggéséből kiderül, hogy a lövedék áramvonasságát javító ballisztikai süvegekről van szó, melyek alkalmazásával nőtt a lőtávolság.

az új közúti híd alatt, a nyílt Dunán, egymástól távol horgonyozták le.⁶⁵ Június folyamán ezeket fából készült védőtetővel látták el.⁶⁶

Május 7-én éjjelkor az őrtárazó „h” őrnaszád egy felfelé haladó ellenséges motorcsónakot látott meg. Amikor tüzet nyitott rá, az rögtön megfordult és nagy sebességgel elmenekült. Az ENNS és az INN, hogy tarackjaikat is lehessen légvédelemre használni, egy-egy céltávcsövet kapott.⁶⁷

Május 12. és 14. között Károly István főherceg tengernagy Jenő főherceggel közösen Péterváradon, illetve Karlócán megsemmisítette a Duna-flottillát. Május 13-án éjszaka két önkéntes egy ladikkal újra megpróbálta az ostružnicai aknazárat hatástalanítani a Száván. Az egyik akna eközben felrobbant, és mindketten életüket veszítették.⁶⁸

Május 15-én a flottilla elszenvedte az 1915-ös év első hadihajó-veszteségét. Az INN monitor a sötétség beállta után kifutott a Hadisziget Vasútállomás-ágába, a Kalimegdanon elhelyezett fényszórók lövésére. A találatok megfigyelése céljából a „c” őrnaszád a Hadisziget másik ágában helyezkedett el. A tüzelő szerb ütegek egyik lövése⁶⁹ eltalálta a naszád parancsnoki kabinjának lejáróját, felgyújtotta a segédmotor benzintartályát, átütötte a hajófeneket és tönkretette a kormány szerkezetet. A személyzet megkezdte az égő és süllyedő hajón a tűzoltást. Rövidesen az Erich Doblhoff fregattadnagy által vezetett utásmotorcsónak vontába vette az őrnaszádot. Egy újabb találat következtében viszont ez gyorsabban kezdett süllyedni, ezért a motorcsónak a Kozara-szigeten partra futtatta azt, és átvette a tűzoltás közben megégett négy embert. Michael Zangel fregattadnagy, a „c” parancsnok elrendelte a naszád elhagyását. Ezt követően újabb találat érte a hajót, aminek következtében többen elestek, illetve eltűntek. A „c” őrnaszád személyzetéből végül hárman meghaltak és négyen megsebesültek.⁷⁰

Az INN az őrnaszádot ért első találat után abbahagyta a fényszórókra való tüzelést, és áthajózott a másik ágba, hogy magára vonja az ellenséges tüzet. A szerb ütegek közül néhány valóban a monitort kezdte löni, de a többi továbbra is tűz alatt tartotta a partra futtatott őrnaszádot. A „c” személyzete utolsó tagjainak evakuálása után az INN is visszavonult. Az erős szerb ágyútűz ellenére a monitort egyetlen találat sem érte.⁷¹

Május 17-én hajnali 2-kor az őrtárazó „f” őrnaszádot megtámadta egy ellenséges motorcsónak, amely mindkét torpedóját kilőtte rá, de azok célt tévesztve a partra

⁶⁵ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 602 1915.

⁶⁶ Uo. Res. Nr. 792 1915.

⁶⁷ Úgy képzelték, hogy a hajó egyik tarackját a repülőgépre irányítják, és a csövén keresztül néző céltávcsővel kapott löelemeket a másik két taracknak átküldik, melyekkel aztán a repülőre lönek.

⁶⁸ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 680 1915.

⁶⁹ Charles Fryer szerint a találatot a Kalimegdanon felállított orosz 15 cm-es ágyú érte el. *Fryer* 1987. 304. o.

⁷⁰ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 680 1915.

⁷¹ *Wulff* 1934. 50. o.

csapódtak. Az őrnaszád géppuskatűzet nyitott, a csónak rögtön megfordult, és nagyobb sebességét kihasználva elmenekült. 19-én és 20-án felderítéseket végeztek a „c” roncsánál, de az ellenséges puskatűzben csak a rádióantennát sikerült kimenteni róla. A megmaradt őrnaszádok („h”, „f”) számára a hónap folyamán három darab 3,7 cm L/33 ágyút szereztek be.⁷²

A szerbek az egyik éjszaka három álaknát raktak le a Hadisziget bal oldali ágába. Rudmann sorhajóhadnagy megvizsgálta az álaknákat, melyek valójában boroshordók voltak, három-három fából készült Hertz-szarv⁷³-imitációval. Az álaknákat a flottilla a helyükön hagyta.

Az olasz hadüzenetet (1915. május) követően a vezérezredessé előléptetett Jenő főherceg lett az új, délnyugati front parancsnoka. Helyét Péterváradon Tersztyánszky Károly lovassági tábornok vette át május 26-án, így a Duna-flottilla az ő alárendeltségébe került.⁷⁴ Tersztyánszky először június 15-én szemlélte meg a flottilla Péterváradon tartózkodó egységeit.⁷⁵

Az ellenséges motorcsónakok éjszakánként rendszeresen a „c” roncsának a közelébe mentek. Erről azt feltételezték, hogy így akarják megakadályozni az őrnaszád mentését. A flottilla a továbbiakban sem adta fel az őrnaszád megmentésének a reményét. A szerbek azonban megelőzték őket, és a június 9-éről 10-ére virradó éjjelen két nagy motorcsónakkal megpróbálták elvontatni a „c”-t, de ez nem sikerült nekik. Ezt követően a flottillaparancsnokság arra a döntésre jutott, hogy a „c” mentése az ellenséges ütegek hatókörén belül amúgy is reménytelen, ezért az őrnaszád roncsát fel kell robbantani. A robbantást von Zwierkowski sorhajóhadnagy vezetésével június 12-én reggel hajtották végre.⁷⁶

Zwierkowski és Rudmann sorhajóhadnagyok, valamint Zangel és Precheisen fregatthadnagyok a folyamaknász-osztag 25 emberével, tíz ladikon június 11-én este indultak a robbantás végrehajtására. Az emberek nagy része egy géppuskával a szomszédos szigeten foglalt el állást, ahonnan az akciót fedezhették. Amikor Zwierkowski a roncsot elérte, ott nyoma sem volt a szerbeknek, ezért úgy gondolta, hogy az őrnaszád talán mégis menthető. Miután nem tudott kapcsolatba lépni a parancsnoksággal, és az őrzés sem volt megoldható, reggeli 5:45-kor a robbantást 50 kg ekrazittal végrehajtották.⁷⁷

⁷² HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 729 1915.

⁷³ Hertz-szarv: az érintőaknák testéből kiálló, puha fémből készült „szarvak”, melyek belsejében üvegedényben van a robbantáshoz szükséges elektrolit. Ha egy hajó nekiütközik egy aknának, egy vagy több szarvat eldeformál, így az üveg eltörik. A kiömlő elektrolit egy csövön az akna belsejébe folyik, és a detonátor felrobbantja az akna töltetét.

⁷⁴ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 729 1915.

⁷⁵ Uo. Res. Nr. 792 1915.

⁷⁶ Uo.

⁷⁷ HL I. VH 4500 d. Georg Ritt. v. Zwierkowski Unternehmung auf Insel Kozara 1915.

Május végén és június elején Zwierkowski Jakovóból kísérletet tett a mintegy tíz aknából álló ostruznicai zár felrobbantására. A zár aknáit már korábban többször próbálták gerendák ráúsztatásával felrobbantani, de sikertelenül. A Száva gátjában a jakovói oldalon ezért tüzelőállásokat létesítettek, ahová egy 3,7 cm-es ágyút és egy géppuskát állítottak. Június 1-jén reggel először az ágyúval lőttek az aknákra, ami eredménytelennek bizonyult. Ezt követően géppuskatűzzel nagy nehezen sikerült két aknát elsüllyeszteni, miközben ellőtték a teljes, 2000 darabos lőszerkészletet. A zárt alkotó orosz aknák szívósságát jól mutatja, hogy egy harmadik akna vagy harminc géppuska-találatot kapott, de mégsem süllyedt el.⁷⁸

Június folyamán a MAROS monitor és a BAJA⁷⁹ aknarakó csavartengelyein sérüléseket találtak, ezért a két hajót Budapestre vontatták. A javítások elvégzése után mindkettő július 15-én tért vissza Péterváradra. Június 17-én a LEITHA Budapesten lőpróbát hajtott végre a TULLN páncélozott motoros uszályt reprezentáló szekcióra. A próbára, illetve az uszály átvételére Lucich sorhajókapitány Budapestre utazott. A LEITHA ezt követően a budapesti Schlick–Nicholson hajógyárban készített öt aknásztutajt magával vonatva Péterváradra indult, ahová július 23-án érkezett meg.⁸⁰ Az öreg monitor Budapesten egy rádióvevő-állomást kapott, ennek kiegészítésére a legénység két tagja egy barkácsolt adóállomást készített.⁸¹ Rudmann sorhajóhadnagy vezetésével a vincai aknazár ellen később felhasználandó két aknák elleni tutajt telepítettek július 20–21-én Pancsova alá. A tutajokat lombokkal álcázták.⁸²

Augusztus elején a SZAMOS monitorra, illetve az UNA felfegyverzett gőzösre szerelt kétféle aknafogó készülékkel végeztek átfogó kísérleteket a Száván. Megállapították, hogy az UNÁ-ra szerelt, Melcher hajómérnök által konstruált aknafogó hatékonyabb a lehorgonyzott orosz aknák ellen, ugyanakkor nem nyújt védelmet a sodoraknákkal szemben. Végül megállapították, hogy a nagyobb merülésű monitor számára a meglévő aknafogó megfelelő, nem kell azt más konstrukciójúra kicserélni. A Száva-csoport parancsnoksága is szükségesnek tartotta aknák elleni tutajok használatát, s mivel azokat a Dunáról nem lehetett odajuttatni, két darab építését határozták el a fellelhető anyagokból.⁸³ Szeptember elején kicserélték a SZAMOS hátsó 12 cm-es ágyúját.

A Szerbia elleni támadás előkészületeként augusztus 16-án a BODROG, az ENNS és az INN szárazföldi lövegekkel együttműködve nagyszabású lögyakorlatot tartott

⁷⁸ HL I. VH 4500 d. Georg Ritter von Zwierkowski Bekämpfung der serbischen Minensperre bei Ostruznica 1915.

⁷⁹ Az eredetileg a Ferenc-csatornán vontatóhajóként szolgáló BAJA és BÁCSKA gőzösokeket 1915-ben vásárolta meg a haditengerészet aknarakóknak.

⁸⁰ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 878 1915.

⁸¹ Uo. Res. Nr. 926 1915.

⁸² HL I. VH 4500 d. Flussmineabteilung der k. u. k. Donauflotte Op. Nr. 253 1915.

⁸³ Uo. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1085 1915.

Péterváradon. A folyamatosan meghibásodó motorú „b” őrnaszádot, miután a pótkatrészek elfogytak, augusztus 23-án kivonták a szolgálatból.⁸⁴

A tengerészeti osztály részéről Franz Ritter von Keil ellentengernagy szemlélte meg a Duna-flottillát. Szeptember 1-jén a Péterváradon és Karlócán álló egységeket látogatta meg, 2-án pedig a Zimonyban lévőket. Szeptember 8-án és 9-én báró Hazai Samu magyar királyi honvédelmi miniszter is megszemlélte a flottillát, és megtekintette annak egy gyakorlatát is. E látogatások összefüggésben voltak a hamarosan meginduló támadással.

A flottilla állománya újabb monitorral gyarapodott: Budapesten szeptember 12-én szolgálatba állították a TEMES (II)⁸⁵ monitort, mely szeptember 15-én csatlakozott a flottillához. Szeptember 1-jétől a Duna-flottilla vette át a folyamrendészeti feladatokat Zimony és Ilok (Újlak) között, ami javarészt a halászati és csónakközlekedési tilalom betartatásából állt. Az előírások értelmében a ladikokat láncsal és lakattal kellett kikötöni. Szeptemberben mintegy 150 ladikot koboztak el a flottilla haditengerészei, mert nem előírászerűen voltak kikötve.⁸⁶

Zwierkowski sorhajóhadnagy vezetésével szeptember 10-én egy csapat visszatért Jakovóba, hogy az ostružnicai aknazár május végén megkezdett szétlövését befejezzék. Szeptember 10. és 12. között sikerült a maradék hat aknát két géppuskával megsemmisíteni.⁸⁷ Ezzel a Szávának ez a szakasza megnyílt, a tervek szerint itt kellett átkelnie majd a cs. és kir. 26. gyaloghadosztálynak.

Szeptember második felében a flottilla tisztjei intenzív felderítést végeztek a különböző folyószakaszokon, elsősorban aknákat és aknazáratokat keresve. A már ismert záruk mellett két újat fedeztek fel Belgrád és a Huja-sziget között, mivel az alacsony vízállásnak köszönhetően az aknák a felszínre jöttek. A Zwierkowski sorhajóhadnagy vezette osztag mindkét zár aknáit géppuskákkal elsüllyesztette.

Szeptember elején a flottilla újabb álhajót épített, ezúttal egy álőrnaszádot. A fából készített álőrnaszád az „f” utánzata volt. Az ezzel végrehajtott akció, ellentétben az álmonitor tavaszi kudarcával, sikeres volt. A szeptember 19-éről 20-ára virradó éjszaka az álőrnaszádot a Hadisziget Zimony felőli ágába vontatták. A szerbek felfedezték a műveletet és tüzet nyitottak, ennek ellenére Tramer fregatthadnagynak sikerült a kijelölt helyen lehorgonyoznia a hajót. A szerbek különböző kaliberű ágyúkból mintegy

⁸⁴ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1162 1915.

⁸⁵ Az 1904-ben épült TEMES monitor 1914 októberi elsüllyesztése után a haditengerészet az egyik építés alatt álló 600 tonnás monitornak a TEMES nevet adta. Miután a neve ennek is egyszerűen TEMES volt, a zavarok elkerülése érdekében a szakirodalomban ez a monitor TEMES (II) néven szerepel. Az eredeti TEMES kijavítása és újbóli szolgálatba állítása után, 1917 májusában a TEMES (II) monitort BOSNA névre keresztelték át.

⁸⁶ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1236 1915. A rendelkezés, miközben súlyosan érintette a helyi lakosságot, annyiban érthető volt, hogy megsűrűsödtek az olyan orosz hadifogolyzökési kísérletek, amikor elköttött ladikkal próbálták meg elérni Szerbiát.

⁸⁷ HL I. VH 4500 d. Georg Ritter von Zwierkowski Zerstörung der serbischen Minensperre bei Ostruznica 1915.

száz lövést adtak le rá, ezek közül egy találta el a tatját. Másnap reggel az álórnaszádot a Kozara-sziget déli csúcsánál találták, valószínűleg a horgonya nem fogott rendesen. A megfeneklett álórnaszádot 30-án sikerült elvontatni.⁸⁸

Szeptember 19-én Kövess Hermann gyalogsági tábornokot nevezték ki a 3. hadsereg élére. A Duna-flottilla utolsó új monitorát, a SAVÁ-t szeptember 29-én állították szolgálatba Budapesten. Géphibák miatt azonban csak október 5-én, a Szerbia elleni támadás küszöbén érkezett meg Péterváradra.⁸⁹

A Szerbia elleni hadjárat

Az inváziós erők német részének zöme szeptember második és harmadik hetében érkezett Dél-Magyarországra. Mackensen a főhadiszállását Temesváron rendezte be. A Kövess Hermann vezette osztrák–magyar csapatok főleg Belgráddal szemben koncentráltak. A hadjárat első, kritikus szakaszát – melyben a Duna-flottillának is igen fontos szerep jutott – a folyókon, a Dunán és a Száván való átkelés jelentette. Az ehhez való híd- és egyéb átkelést biztosító anyagokat a helyben lévő fél, a Monarchia biztosította. Itt már némi konfliktus támadt a két szövetséges között, ugyanis a német 11. hadsereg több átkelési anyagot követelt magának, mint amennyi összességében rendelkezésre állt. A németek, akik amúgy gyakran nyilatkoztak lenézően az osztrák–magyar hadseregről és annak a hadjáratban nyújtott teljesítményéről, a végül rendelkezésükre bocsátott átkelési anyagok minőségét nagyra tartották.⁹⁰

Az előzetes tervek szerint Kövess 3. hadseregének október 5-én kellett megkezdnie a tüzérségi előkészítést, majd 7-én átkelnie a Száván Belgrád közelében. A német 11. hadseregnek a tüzérségi előkészítést 6-án kellett megkezdenie, a német X. tartalék hadtest dunai átkelésének kitűzött dátuma 7-e volt. A III. hadtestnek és a IV. tartalék hadtestnek a 7-én kezdődő tüzérségi előkészítés után 8-án kellett átkelniük a Dunán. A majdani átkelések megkönnyítése érdekében tervbe vették az alábbi szigetek előzetes elfoglalását: Kis és Nagy Cigánysziget (3. hadsereg), Semendria-sziget, Cibuklia-sziget és Temessziget (11. hadsereg). Elsőként Temesszigetre került sor, melyet szeptember 25-én foglalt el a bajor 11. gyaloghadosztály.⁹¹ Október 7-én hajnaltól kezdve végül német csapatok szálltak partra a Nagy és a Kis Cigányszigeten, melyet akkor még csak részlegesen tudtak elfoglalni. Egy nappal később innen keltek át Belgrádba. Az osztrák–magyar csapatoknak 6-án Jaraknál, majd másnap Progarnál sikerült átkelniük a Száván, de a mocsaras szerb oldalon elakadtak. A cs. és kir. 59. gyaloghadosztály elfoglalta a Duna és a Száva összefolyásánál található Nagy Hadiszigetet. Innen az átkelés a heves szerb tűzben a belgrádi oldalra 7-én csak nagy veszteségek árán sikerült.

⁸⁸ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1313 1915.

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ *DiNardo* 2015. 54., 75. o.

⁹¹ Uo. 63. o.

Október 9-én az osztrák–magyar és a német csapatok elfoglalták Belgrádot. Két nappal később a szerbek feladták a főváros körüli magaslatokat is. Október 12-ére valamennyi hídfőt biztosítani tudták. A front október 12-ére eltávolodott a Dunától, majd október 20-án a Szávától is. A harcokban való közvetlen részvétel a Duna-flottilla számára így ezeken a napokon lezárult, ettől kezdve az aknamentesítés került előtérbe. Az október 12-étől 17-éig tomboló viharos szél, a Kossava ebben az időszakban alaposan megnehezítette a hajózást, illetve a csapatok és az utánpótlás átjuttatását a folyókon.

A flottilla végső felkészítése az október elején induló offenzívára szeptember második felében történt meg. Az egységek lőszer-, tüzelőanyag- és élelmiszerkészleteit a maximumra töltötték fel. A II. monitorosztály szeptember 30-án Batajnicára ment. A folyamaknász-osztagot október 4-én a kijelölt átkelési pontokhoz rendelték, hogy a kérdéses szakaszokat az aknáktól és a gerendatorlaszoktól megtisztítsák. A Száva-csoport részére aknaszedési feladatokra két kis gőzöst (ARAD, FULTON) igényeltek a 4. számú tábori szállításvezetőségtől. Október 6-án reggel az I. monitorosztály – a frissen csatlakozott SAVÁ-val, a VÁG és a BALATON aknaszedő gőzösökkel – a flottillaparancsnok, Lucich sorhajókapitány személyes parancsnoksága alatt a hadművelési területre hajózott. A 3. hadsereg a Dunán két helyen, a Kalimegdannál, illetve a Nagy Cigányszigetnél, a Száván pedig három helyen, Jaraknál, Progarnál és Boljevcinél tervezett átkelést. A dunai átkeléseket a flottilla zömének, míg a szávai átkeléseket a Száva-csoportnak kellett biztosítania.⁹²

A Száva-csoportot a jaraki átkelés idejére Sorsich Béla altábornagy parancsnoksága alá helyezték. A progari átkelés idejére a csoport a cs. és kir. 19. hadtest parancsnoksága alá került. A SZAMOS monitor és az UNA felfegyverzett gőzös az ARAD és a FULTON gőzösök, valamint két gőzkomp kíséretében október 5-én délután 3 órakor indultak el Brčkórol völgymentben. Később Brvozopoljénál egy harmadik gőzkomp is csatlakozott a csoporthoz. Bosna Račánál megálltak, majd az időközben leszállt sötétben továbbinduló hajók közül az ARAD először az UNÁ-ba, majd a FULTON-ba ütközött. Az UNÁ-nak csak az aknafogója sérült, míg a két kis gőzös olyan súlyos haváriát szenvedett, hogy visszaküldték őket Brčkóra. A megcsappant létszámú csoport aknakeresők nélkül is folytatta útját lefelé. Račától kezdve a szerb oldalról kézfegyverekkel tüzeltek rájuk, melyet a 7 cm-es ágyúk néhány lövésével viszonyoztak.⁹³

A Száva-csoport az előírt időben, október 6-án hajnali 3-kor érkezett meg Jarakra. Ágyútűzükkel a kétszázadnyi szerb partőrséget sikerült elkergetniük a partraszállásra kijelölt szakaszról. Ezt követően két gőzkomppal rögtön megkezdték a saját csapatok átszállítását a Száván – a harmadik komp még Ravnjénál zátonyra futott. A SZAMOS tüzével a saját csapatok balszárnyán, míg az UNA a jobbszárnyán szorította vissza

⁹² HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1384 1915.

⁹³ Uo.

a szerb csapatokat. Délután 4 órakor, miután Jaraknál a feladatukat elvégezték, továbbindultak völgymentben egy gőzkomppal Progar felé. Drenovacnál a községet és az előtte fekvő hasonló sziget (Drenovacka Ada) lőtték. A rövid tüzérségi előkészítés után az osztrák–magyar csapatok támadása rögtön kezdetét vette Drenovac ellen. A SZAMOS és az UNA délután 5:40-kor érte el a mišari gázlót Szabács (Šabac) alatt. Itt két, a parton jól beásott 8 cm-es szerb löveg 500 méteres távolságból jól célzott tüzet nyitott a hajókra. Ezzel egy időben a Mišar-magaslaton lévő tábori üteg srápneltüzet lőtt a két egységre. A két hajó valamennyi lövegéből viszonzta a tüzet. Rövid idő alatt a SZAMOS-t az alábbi találatok érték: hátsó 12 cm-es lövegtorony barbettáját egy lövedék részben szétzúzta, a gránát csúcsa beékelődött, ami a hátsó torony kilövését előre mintegy 20 fokra redukálta. Egy repesz a parancsnoki tornyot találta el, de átütni nem tudta. Délután 6 órakor egy gránát 30 cm-el a vízvonallal felett átütötte az övpáncélt az élelmiszerraktárnál, és felrobbant. A keletkező repeszek két helyen átütötték a gőzkormány és a kézikormány vezetékeit is. Egy ember súlyosan, egy könnyebben megsebesült. Találat érte a ladikot, illetve a felépítményt. Utóbbinak a repeszei átütötték a gőzkiömlő-csővet és valamennyi itt futó szócsovet, valamint egy fűtőt megsebesítettek. Az UNÁ-nak egy puska lövedék használhatatlanná tette az egyik géppuskáját, a gőzöst más sérülés nem érte. Az ellenséges ütegeket a két hajónak sikerült elhallgattatnia.⁹⁴

A gépek segítségével kormányozott SZAMOS Klenovačka Adára vonult vissza, ahol a legénység a kormányzatot ideiglenesen megjavította. Innen 20 órakor indultak tovább, és erős ellenséges tűzben haladva értek 23:40-re Progarra. A sziget védelmében horgonyt vetve a két hajó nagyon kimerült személyzete csak három óra pihenőt tarthatott. Ezt követően a kifutó hajók az átkelés helyéről a szerb partőrséget gyorsan elkergették, és hajnali 3 órakor megkezdődött a saját csapatok átkelése. A következő napokban a Száva-csoport Progarnál az előrenyomuló saját csapatok szárnyait támogatta, elsősorban az ellenséges ütegekkel tűzpárbajt folytatva. Ezekben a harcokban a hajók további találatokat nem kaptak. Az egyik alkalommal a SZAMOS 11 hadifoglyot ejtett.⁹⁵

A SZAMOS és az UNA október 20-áig folytatta a saját csapatok támogatását. Ezen a napon e csapatok egyesültek a Belgrádnál átkelt csapatok jobbszárnyával, majd a Száva-csoport Szabácsra hajózott az ott átkelő csapatokat biztosítani. Október 22-ére a szerbek a teljes Száva-frontot kiürítették, így a folyamegységek számára itt a harc véget ért. A kapott parancs alapján az UNA felfegyverzett gőzös megkezdte a Száva ezen szakaszának aknamentesítését. A hó végére valamennyi osztrák–magyar hadi egység elhagyta a Szávát, mivel Mackensen elrendelte a teljes Duna-flottilla Orsován való gyülekezését.⁹⁶

⁹⁴ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1384 1915.

⁹⁵ Uo.

⁹⁶ Uo. Res. Nr. 1437 1915.

A szávai átkeléseket követően a Dunán először Max von Gallwitz tüzérségi tábornok 11. német hadserege kelt át október 6-án, Báziásnál és Palánknál, Mackensen személyes jelenlétében, megtámadva Ramot. A német csapatok október 7-ei dunadombói, valamint október 8-ai kevevárai átkelését egy – közvetlenül Mackensen alá rendelt – 203 fős cs. és kir. haditengerész-különítmény támogatta Alois Stock sorhajóhadnagy parancsnoksága alatt. E Polából átvezényelt különítmény evezősként és kormányosként tevékenykedett.⁹⁷ A német 101. gyaloghadosztály egy hatuszályos gőzhajókomppal kezdte meg az átkelést október 7-én.

Az osztrák–magyar 3. hadsereg belgrádi átkelésének⁹⁸ biztosítása a Duna-csoport feladata volt. Az átkelés megkezdését október 7-én hajnali 2:30-ra tervezték. A Duna-csoport egységei október 6-án 13 órakor szedték fel a horgonyt, és a délután folyamán elfoglalták a kijelölt helyüket. Az átkelés tervezett helyével szemben horgonyozták le a TULLN motoruszály által vontatott 1003. számú páncélozott uszályt, mely hat géppuskával és egy 4,7 cm-es revolverágyúval volt felfegyverezve.⁹⁹ Az október 6-áról 7-ére virradó éjszakán a folyamaknász-osztag a BÁCSKA és a BAJA aknahajókkal Szalai tengerészszázlós parancsnoksága alatt végigkutatta aknák után az átkelésre kijelölt szakaszt a Kalimegdantól a Száva torkolatáig. Az aknakeresésben és -mentésben e két hajó mellett négy utásmotorcsónak vett részt. Az „f” és a „h” őrnaszádokat a Száva-torkolathoz rendelték, hogy az esetleges motorcsónak-támadásoktól megvédje az átkelő csapatokat.¹⁰⁰

Október 6-án délután Lucich sorhajókapitány ismét megbeszélést folytatott a cs. és kir. VIII. hadtest parancsnokságával a flottillával való együttműködésről. Úgy döntöttek, hogy kezdetben a flottilla egységei nem mutatkoznak, nehogy véletlenül rávonják a szerb tüzérség tüzét a szigetek mögött gyülekező csapatokra és átkelési eszközökre. Tekintettel az események várható gyors lefolyására és változására, egy közvetlen telefonvonalat létesítettek a part és a 8. hadtestparancsnokság között, hogy a flottilla az esetleges kéréseket és parancsokat minél gyorsabban teljesíteni tudja. Ugyanezen a napon délután 2 órakor a tüzérség minden állásból megkezdte az előkészítő tüzelést.¹⁰¹

Október 7-én hajnalban pontonokon és csónakokon négy zászlóalj kelt át a Dunán. Ebben az átkelésben a flottilla egységei nem vettek részt. A cs. és kir. VIII. hadtestparancsnokság október 7-én reggel telefonon kérte a flottillát a Nebojsa-torony alatt beásott négy zászlóalj megsegítésére. Lucich elsőként a BODROG és a MAROS monitorokat küldte a helyszínre, melyek rögtön heves ellenséges ágyútűzbe kerültek. Mikor ezt jelentették, a flottillaparancsnok erősítésnek odaküldte Charles Masjon parancsnoksága alatt a SAVA, a KÖRÖS és a LEITHA monitorokat. Lucich telefonon kérte, hogy

⁹⁷ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1384 1915.

⁹⁸ Részletesen lásd *Pollmann* 2017.

⁹⁹ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1384 1915.

¹⁰⁰ Uo. Op. Nr. 576 1915.

¹⁰¹ Uo. Res. Nr. 1384 1915.

a Vračaron lévő francia tengerészlővegeket, melyek különösen veszélyesek a monitorokra nézve, nehéztüzérséggel vegyék tűz alá, amire a cs. és kir. VIII. hadtestparancsnokság rögtön ígéretet tett. Ahogy az ellenséges tűz ennek hatására alábbhagyott, az összes jelen lévő egység a tüzét a Kalimegdantól keletre, a gyárnegyedben és a temetőben lévő állásokra koncentráta. A KÖRÖS és a LEITHA jelzések útján összeköttetésbe lépett a cs. és kir. 87. gyalogezreddel, és eredményesen lőtték az általuk megjelölt célpontokat. 14:30-kor a harcban álló egységeket leváltotta a TEMES (II), az INN és az ENNS, utóbbi személyesen Lucich parancsnoksága alatt. A TEMES (II) a Kócsag-szigetnél foglalt állást, az INN a Hunyadi-torony magasságában, míg az ENNS a Hadisziget és a Kócsag-sziget közti ágban. A három monitor tüzét a parancsnokok eredményesnek ítélték, mivel az ellenséges ágyútűz gyérült. A sötétség beálltával a három monitor visszatért a horgonyzóhelyére.¹⁰²

Az éjszaka folyamán az „f” és a „h” őrnaszádokkal, valamint a LINZ motorcsónakkal sikerült újabb csapatokat átszállítani a Dunán. Az utászok kérésének megfelelően ezután a LINZ motorcsónak összeszedte az átkelésben részt vett, már veszteségként elkönyvelt utázpontonokat a Hadisziget partjának különböző pontjairól, és visszavontatta azokat. Az átkelésben megsérült motorcsónakokat pedig a Kozara-sziget mögé vontatták. Október 8-án – a KÖRÖS és a LEITHA előző nap elért eredményei alapján – a monitorokat csoportonként, kétórás váltásban küldték ki a Duna-parton beásott osztrák–magyar csapatok balszárnyának megsegítésére. A csoportok parancsnokai azt az utasítást kapták, hogy a leváltásukra érkezőkkel való találkozás után addig maradjanak a helyszínen, míg az újak fel nem veszik az összeköttetést a parton lévőkkel. A belgrádi parton, a vasúti töltés fedezékében lévő osztrák–magyar csapatok helyzete semmivel sem lett jobb az előző naphoz képest, sőt, a harc még hevesebb volt, úgy tűnt, mintha a szerbek újabb és újabb erőket, illetve eszközöket vetettek volna be.¹⁰³

9:30-kor a BODROG monitor rádión jelentette, hogy a MAROS kivált a harcból. A monitor 11-kor félárbocra eresztett lobogóval befutott a flottilla horgonyzóhelyére, ahol Lucich rögtön a fedélzetére sietett, miután pótlásként kiküldte a TEMES (II)-t. Mint kiderült, egy, a hátsó fedélzeten gellert kapó gránát átütötte a MAROS felépítményének hátsó falát, és bent felrobbant, megölve két embert és súlyosan megsebesítve egy harmadikat. A halottak egyike a gépüzemvezető volt. A repeszek felgyújtottak egy benzintartályt, de a tűz eloltása után a monitor újra harcképes lett.¹⁰⁴

A nap folyamán a flottillát további, sokkal komolyabb veszteségek érték, és csak a szerencsén múltott, hogy egy monitor nem veszett oda. Az ENNS Karl Topil sorhajóhadnagy parancsnoksága alatt a Hunyadi-torony magasságában 11:40-kor kezdte meg a kalimegdani szerb állások lövését. A völgyemenetben haladó monitor, mely a Kali-

¹⁰² HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1384 1915.

¹⁰³ Uo.

¹⁰⁴ Uo.

megdan alatt lévő KÖRÖS-sel és LEITHÁ-val akart egyesülni, a Hadisziget magasságában egy addig ismeretlen topčideri francia 13,8 cm-es tengerészüteg tüzébe került. Hamarosan a vízvonaltól alatta, az első lövegtorony lőszerkamráinak a magasságában eltalálta a monitort egy gránát, amely a páncélöv alatt hatolt be a hajótestbe, nagy darabot kiszakítva a külháj lemezéből. Átütötte a belső válaszfalakat is, így a 12 cm-es lőszerkamrát és az altiszti helyiséget elöntötte a víz. Szerencse volt a szerencsétlenségben, hogy a gránát nem robbant fel, ellenkező esetben a lőszerkamránál bekövetkező robbanás a hajó vesztét okozhatta volna. A találat következtében a kezelőszemélyzetből nem sérült meg senki.¹⁰⁵

Az ENNS mögött a TEMES (II) haladt Wulff Olaf sorhajóhadnagy parancsnoksága alatt. Az ENNS-et ért találat után a TEMES (II) megfordult, hogy felvegye az üteggel a harcot. A franciák olyan jól belőtték magukat, hogy a monitor folyamatos manőverezése ellenére hamarosan a hátsó fedélzeten egy találatot értek el.¹⁰⁶ A 13,8 cm-es gránát simán átütötte a 25 mm-es páncélfedélzetet a 2. számú 12 cm-es tarack közelében, és a legénységi- valamint kézikormány-térben felrobbant. A felrobbanó gránát repeszai átütötték a tarack lőszerkamrájának a válaszfalát, valamint a hajófeneket, elpusztították a kormányvezetékét, és a rádió is használhatatlanná vált. A felcsapó tűz és gőz megégette a hátsó parancsnoki toronyban lévő Taschler Guidó fregatthadnagyot, akinek azonban sikerült kinyitania a torony ajtaját, és a bent tartózkodók ki tudtak menekülni. A sérült fenéken keresztül beömlő víz elárasztotta az érintett helyiségeket. A találat következtében hatan meghaltak és kilencen megsebesültek.¹⁰⁷

Az ENNS – amely a találat és a beömlő víz ellenére, ha kis sebességgel is, de manőverképes maradt¹⁰⁸ – 12:40-kor jelentette a flottillaparancsnokságnak, hogy léket kapott. Ugyanakkor jelentette a cs. és kir. 59. gyaloghadosztály telefonon Kozarából, hogy a TEMES (II)-ről egy ember partra szállt, és elmondta, hogy az a monitor is súlyosan megsérült és süllyedőfélben van. Wulffnak az ellenséges tűzben végül a Kócsag-sziget nyugati partján sikerült partra futtatnia a TEMES (II)-t, amelyre a topčideri üteg tovább tüzelt, újabb találatot azonban nem tudott elérni. Ugyanez az üteg a csak lassan haladni képes ENNS-t is lőtte, de szintén eredmény nélkül.¹⁰⁹

¹⁰⁵ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1384 1915.

¹⁰⁶ Wulff ezzel kapcsolatban érdekes mozzanatként említi a következőt: „Érdekes volt Piszer György, harcedzett MFTR-kormányos magatartása, aki a TEMES kormánykereket kezelte. A harc elején Piszer azt a rendeletet kapta a TEMES parancsnokától, hogy az ellenség belövését nehezítendő, zezzugos vonalban cikázva kormányozzon. A telitalálat után egészen nyugodtan azt mondta: »Most úgy jártam, mint az egyszeri cigány, aki a tűzben addig kapkodta a fejét ide-oda, míg egy golyóba beleütötte.«” Wulff 1934. 57. o.

¹⁰⁷ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1384 1915., Wulff 1934. 57. o.

¹⁰⁸ Wulff szerint a KÖRÖS és a LEITHA kézi szivattyúkat és lékanyagokat adott át az ENNS-nek, és a léket 13 órára sikerült ideiglenesen betömni. A hivatalos jelentésben erről egy szó sem esik, ugyanakkor tény, hogy a monitor mindvégig manőverképes maradt. Wulff 1934. 56–57. o.

¹⁰⁹ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1384 1915.

Lucich – értesülve a történetekről – a helyszínre vezényelte az INN és SAVA monitorokat. Az ENNS újabb rádiótáviratára, miszerint a topčideri üteg továbbra is lövi a hajót, Lucich a VIII. hadtest parancsnokságához fordult segítségért. Rövidesen az osztrák–magyar nehéztüzérség megkezdte az ellenséges üteg lövését, melynek eredményeképp annak tüze megritkult, majd hamarosan végleg elhallgatott. Ezzel egy időben Lucich a SAMSON felfegyverzett gőzöst, szivattyúshajót a TEMES (II) segítségére küldte, majd maga is odament a FRIDA motorcsónakkal. A helyszínen parancsot adott a SAVA monitornak, hogy tüzével fedezze a TEMES (II) elvontatását. A SAMSON 14:40-re ért a helyszínre, és vontába vette a sérült monitort, miközben a fenékszivattyújával az átvezetett szívócső segítségével elkezdte kiszivattyúzni a vizet az elárasztott helyiségekből. Ezzel egy időben az ENNS önerőből eljutott a Hadisziget Kócsag-ágába, ahol az ellenséges ütegek nem tudták elérni.¹¹⁰

Miután az ENNS csak nagyon lassú haladásra volt képes önerőből, Lucich az ÁLMOS felfegyverzett gőzöst rendelte a segítségére, hogy a Hadisziget északi csúcsa és a zimonyi Hunyadi-torony közti veszélyes zónán gyorsan áthaladhasson. A parancs értelmében az ÁLMOS kivárta a sötétség beálltát a Hunyadi-toronyánál, majd lehajózott a Kócsag-ágba, és felvontatta az ENNS-t. A sérült monitor 19:30-kor érkezett meg Zimonyba. Az este folyamán a két monitor lékeit ideiglenesen betöltték, és a vizet kiszivattyúzták belőlük. A TEMES (II) és a MAROS halottait Novi Banovciban eltemették, a sebesülteket átszállították a TRAISEN kórházhajóra. Másnap, október 9-én reggel a SAMSON és az ÁLMOS gőzösök elindultak Budapestre a két sérült monitorral. Újvidéktől a két egységet a SAMSON egyedül vontatta tovább.¹¹¹

A flottilla parancsnokának jelentése a következőképpen összegzi az októberi 8-ai eseményeket: „E nap veszteségei ugyancsak súlyosak voltak, másrésztől viszont a Duna-flottilla egységei az általános helyzet alakulására kedvező hatással voltak és az ellenséges állások leküzdésében látható eredményeket értek el. Különösen a KÖRÖS és LEITHA monitorokból álló monitorcsoport, mely állandó összeköttetésben állt a partra szállt csapatokkal, működött eredményesen, tűz alatt tartva a gyárnegyedben lévő ellenséges megerősített pontokat, megteremtve a további előrenyomulás lehetőségét.”¹¹²

A VIII. hadtest parancsnokságának kérésére az október 8-áról 9-ére virradó éjjel a flottilla őrnaszádjai kábel-összeköttetést teremtettek a szerb oldalon partra szállt csapatokkal. Október 9-én reggel, a két sérült monitor elvontatását megelőzően a flottillaparancsnokság átköltözött az INN-re, míg a II. monitorosztály parancsnoksága az INN-ről a SAVÁ-ra.¹¹³

Október 9-én a reggeli órákban a német és az osztrák–magyar csapatoknak sikerült elfoglalni Belgrádot. Október 7-én a német 43. és 44. tartalék hadosztályok sikere-

¹¹⁰ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1384 1915.

¹¹¹ Uo.

¹¹² Uo.

¹¹³ Uo.

sen érték el Zimonyból a Száva bal partját, és onnan pontonok segítségével mindkét Cigányszigetre átkeltek. Október 8-án három további német gyalogezred kelt át. A Nagy Cigányszigetet kiürítő szerbek nem rombolták le az azt a jobb parttal összekötő gyaloghidat. Az ezen átkelő német csapatok Belgrád délnyugati elővárosáig jutottak. Eközben a Cigánysziget felett a Száván átkelő német erők bevették a megerősített Banovo-magaslatot. Október 8-án este az osztrák–magyar 59. gyaloghadosztály nyolc zászlóaljának sikerült a Kócsag-szigetről átkelve partra szállnia. Másnap a reggeli órákban a cs. és kir. csapatok északról nyomultak be Belgrád városába és erődjébe, majd bevették a citadellát és a Vračar-magaslatot. Eközben a német 203. gyalogezred délről elfoglalta a várat.

Miután az esős, ködös idő elfedte az elfoglalt város körüli magaslatokat, a VIII. hadtest parancsnokságának egyetértésével október 9-én délelőtt a monitorok már nem kerültek bevetésre. 13 órakor Lucich a flottilla horgonyzóhelyét áthelyezte Zimony elé. A nap folyamán tovább folytatódott gőzkompokon a cs. és kir. 57. gyaloghadosztály katonáinak az átszállítása. A flottilla részéről ezt a HELENE felfegyverzett gőzös, valamint az „f” és a „h” őrnaszád biztosította. A délutáni órákban az egyik monitorcsoportnak a balszárnny támogatására való kiküldése végül nem járt eredménnyel, mivel a rossz időjárás miatt nem látták a magaslatokon lévő célpontokat. A VIII. hadtest parancsnokságának kérésére a TRAISEN kórházhajó Belgrádból 184 sebesülttel Újvidékre hajózott.¹¹⁴

Október 10-én reggel a látási viszonyok az előző napihoz hasonlóan rosszak voltak, ezért délelőtt a flottilla egységei nem futottak ki. Dél körül jelentés érkezett, hogy a saját csapatok a Lipar-magaslat elleni támadásra készülnek. Miután az időjárás kezdett jobbra fordulni, Lucich a BODROG és a MAROS monitorokat a „h” őrnaszáddal kiküldte a balszárnny támogatására, a BALATON felfegyverzett gőzös mint aknakereső kíséretében. A Huja-sziget felett elfoglalt pozícióból egy rádióval felszerelt tüzérségi megfigyelő repülőgép segítségével lötték az ellenséges tüzérségi állásokat, és sikerült a szerb ütegeket elhallgattatniuk. A hadihajók csak a teljes sötétség beállta után tértek vissza Zimonyba.¹¹⁵

Ezen a napon tudták megkezdeni az aknaszedési munkákat is. A folyamaknász-osztag BAJA és BÁCSKA gőzöse mellett erre a célra a 3. hadseregparancsnokság a flottilla rendelkezésére bocsátotta az ORDÓDI és a FUTÁR nevű kis csavargőzösoket. A Szávából 4 megfigyelt aknát emeltek ki, és az egyik parti házban megtalálták a megfigyelőállomás komplett berendezését. A délután folyamán a Nagy Cigányszigeten egy nagyobb és öt kisebb, sérült motorcsónakot találtak. A nagy csónakról azt feltételezték, hogy az hajtotta végre áprilisban a sikertelen torpedótámadást a monitorok ellen.¹¹⁶

¹¹⁴ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1384 1915.

¹¹⁵ Uo.

¹¹⁶ Uo.

Az aznap este érkezett jelentés szerint az ellenség a Belgrádtól délre, a Lipar–Stražara vonalon lévő megerősített magaslatokra vonult vissza. A flottilla azt a parancsot kapta, hogy másnap, október 11-én a nehéztüzérséggel együtt készítse elő az e magaslatok ellen 12-ére tervezett támadást. Erre az időszakra a flottillát közvetlenül a VIII. hadtestparancsnokság alárendeltségébe helyezték. A másnapi tüzérségi előkészítés azonban elmaradt, mivel okafogyottá vált: a 11-ére virradó éjszaka a szerbek kiürítették a szóban forgó magaslatokat.¹¹⁷ A város körüli magaslatok elfoglalásával a Duna-flottilla fő feladatát lényegében teljesítette. Ezt követően kezdődhetett meg a Duna és a Száva szisztematikus aknamentesítése.

Október 11-én napközben Kövess Hermann gyalogsági tábornok, a 3. hadsereg parancsnoka személyesen látogatta meg a flottillát, és mondott köszönetet a Belgrád elfoglalásában játszott szerepéért, illetve a haditengerészek hősiességéért. Másnap, október 12-én délután Mackensen német tábornagy látogatta meg a Duna-flottillát Zimonyban. Itt az INN fedélzetén a Német Vaskereszt II. osztályával tüntette ki II. Vilmos német császár és porosz király nevében a flottilla parancsnokát, valamint a monitorcsoportok és a hajók parancsnokait. Ez alkalommal elmondott beszédében a dunai átkelést és Belgrád elfoglalását minden idők egyik legnagyobb haditettéként emlegette.¹¹⁸ Ez azért, valljuk be, a pillanatnak és önmaga dicséretének szóló költői túlzás volt.

Október 12-én este a VIII. hadtestparancsnokság áttette székhelyét Belgrádba, és a II. monitorcsoportot a 3. hadsereg parancsnokságának utasítására az alárendeltségébe helyezték. Október 13-án a Mackensen-hadseregcsoporthoz parancsnokságának kérésére az ÁLMOS és a HELENE felfegyverzett gőzösöket Dunadombóra rendelték, hogy a német 11. hadsereg Pancsován lévő uszályait odakísérjék. A vállalkozás sikeres végrehajtását a rendkívül magas vízállás tette lehetővé, mivel a hajók így áthajózhattak az aknáknak felett. A két felfegyverzett gőzös a VÁG aknaszedő kíséretében 18 órakor indult el, és 21 órára érkezett Pancsovára. Másnap, október 14-én délután kaptak parancsot a Dunadombóra való áttörés végrehajtására. A viharossá fokozódó Kossava miatt az uszályokat, valamint a VÁG aknafogó készülékét hátra kellett hagyni. A három hajó 21:30-ra ért Dunadombóra. A következő napokban, egészen október 25-éig a német 11. hadsereg katonáit szállították át a Dunán.¹¹⁹

Mint azt már fentebb említettük, az aknaszedési munkákat október 10-én tudták megkezdeni. A Duna minél gyorsabb megtisztítására és egy biztonságos hajózóút kialakítására elsősorban a csapatok és az utánpótlás folyamatos átkelését biztosító hadihidaknak a kijelölt helyszínre juttatása, másodsorban pedig a török és a bolgár hadsereg részére továbbítandó fegyverszállítmányok Bulgáriába való eljuttatá-

¹¹⁷ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1384 1915.

¹¹⁸ Uo.

¹¹⁹ Uo.

sa miatt volt szükség. A munkák nagyságrendjének érzékeltetése céljából idézünk Rudmann Demeter sorhajóhadnagynak, az I. folyamaknász-osztag parancsnokának a jelentéséből:

„Az amerikai Vörös Kereszt egyik orvosa, aki Troubridge altengernaggal¹²⁰ többször jött össze, azt mondta, hogy Troubridge szerint egyedül Belgrád környékén több, mint 800 aknának kell lenni. Ezt a közlést az orvos is túlzottnak tartotta és tényleg alig szedtünk fel 50 aknát, ellenben jóval több fel nem használt angol aknát találtunk a belgrádi és a smedereói raktárakban.

A cs. és kir. dunai hajóhad folyamaknász-osztagai a következő aknazárakat találták és szedték fel a Dunában és a Szávában:

1. Grabovci-szigetnél a Szávában (a TEMES monitor elsüllyedési helye) rendszertelenül lerakott orosz villamos-érintő aknák.
2. Ostružnicánál a Szávában ugyanilyen aknák.
3. A Zimony-belgrádi vasúti híd hajózási nyílásában angol megfigyelt aknákból rögtönzött zár.
4. A Száva torkolatában orosz megfigyelt aknazár.
5. A Száva torkolatában orosz villamos-érintő aknazár, amelynek áramforrása a parton volt.
6. Belgrád előtt, a Dunában, Újborcsa magasságában, kétsoros, sűrű, francia gömbaknazár.
7. A hujaszigeti Dunaágban, orosz villamos-érintőaknákból terjedelmes aknamező.
8. Vinčánál, a Dunában, orosz villamos-érintőaknákból terjedelmes aknamező.
9. A Gura-Vai előtt fekvő szigetek ágaiban 3 orosz megfigyelt akna.
10. A Gura-Vai hajózási út alsó nyílásánál gerendazár (torpedó-robbanótöltény és torpedó-dobozból kombinált, rögtönzött aknák).
11. Kladušnica mellett a Dunában kétsoros és sűrű orosz villamos-érintő aknazár.
12. Kladovo fölött orosz, nagy típusú (60 kg), kétszeres, megfigyelt aknazár.

Torpedótelepeket találtunk:

1. A belgrádi vasúti hídnál angol torpedótelepet három lövőkészülékkel.
2. A Belgrád gyárvárosi Dunaparton angol torpedótelepet egy torpedóval.
3. Vinčánál orosz torpedótelepet három lövőkészülékkel.
4. Smederevonál angol torpedótelepet négy lövőkészülékkel.

A határfolyamokból 1914-ben csak kétféle ellenséges aknatípust szedtünk fel, mégpedig az orosz villamos-érintő és a francia henger-érintő aknát. 1915-ben, különösen az előnyomás idejében, kilenc különböző típusú, összesen 218 darab aknát szedtünk, illetve robbantottunk fel.

Az ellenség 1915-ben, nagy akna- és torpedófelkészültségének ellenére, nem ért el eredményt.

Ez azonban elsősorban annak tulajdonítható, hogy mind a támadás előtt, mind a hadműveletek folyamán, hadihajóink tevékenysége előtt, az illető vízterületet folyamaknász-osztagunk átkutatta, illetve a lerakott aknákat felszedte, vagy megsemmisítette.¹²¹

¹²⁰ Ekkor még valójában ellentengernagy, altengernaggyá csak 1916-ban léptették elő.

¹²¹ Idézi *Wulff* 1934. 62–63. o.

A már fentebb említett, Szávából kiemelt megfigyelt aknák felszedése után a Huja-szigetnél lévő terjedelmes aknamező felszámolásának láttak neki. E célból a teljes folyamaknász-osztag Borča mellé települt át. Már az első nap, október 11-én 13 aknát semmisítettek meg az ott lévő mezőből. Ugyanezen a napon a Szávából kiemelték egy kábellel összekötött hetes csoport maradék három aknáját. A felszedés után mindhárom felrobbant, de nem sebesített meg senkit. Az itt a parton talált nagy értékű, vadonatúj orosz anyagokat (aknák, akkumulátorok, kapcsolótáblák, kábelek) az ANDOR gőzösre szállították. Október 12-én a Huja-szigetnél további négy aknát semmisítettek meg, a Száván pedig a vasúti híd pilléreinél két angol torpedót emeltek ki. Október 13-án az erősödő Kossava miatt a Dunán az aknakeresési munkákat le kellett állítani, míg a Szávából aznap újabb nyolc megfigyelt aknát emeltek ki.¹²²

A következő napok fő feladata a német csapatok átkelését biztosító két híd Semendriára, illetve Báziasra való juttatása volt. A szárny biztosítására október 16-án a II. monitorosztályt (SAVA, KÖRÖS, LEITHA) Pancsovára vezényelték. Útközben az erős hullámszásban a LEITHA kormánytartója kiszakadt, ezután a monitort az ACHILLES gőzös Budapestre vontatta javításra.¹²³

A két hadihíd rendeltetési helyére juttatása olyannyira sürgős volt, hogy útba indításukkal nem várták meg az útvonal teljes aknamentesítését. Bízva abban, hogy a magas vízállás védelmet nyújt az aknák ellen, elsőként a Semendriára szánt nehéz uszályhidat indították október 17-én Zimonyból. A mintegy hatvan gőzösből és uszályból álló konvojt Pancsováig a „h” őrnaszád kísérte, innentől Semendriáig a II. monitorosztály. A híd előtt a BALATON felfegyverzett gőzös hajózott, melynek bal oldali aknafogója Vinča alatt valamibe beleakadva leszakadt. 21 órára a konvoj megérkezett Semendriára néhány, homokpadra futott uszály kivételével, amelyek végül éjfél körül futottak be, miután sikeresen leszabadultak az akadályról.¹²⁴

A második hidat (Herbert-rendszerű hadihíd) október 19-én kísérte Pancsovára a kazánjavításból frissen visszatért MAROS és a „h” őrnaszád. Innentől, ahogyan az előző hidat is, a II. monitorosztály kísérte tovább. A szállítmány estére minden probléma nélkül megérkezett az összeszerelésre kijelölt helyre, Gradištére. Időközben a folyamaknász-osztag egy része a Vinča előtti aknamezőhöz lett vezényelve, hogy biztosítsák a hajózóutat a hidszállítmányok számára. Hat akna megsemmisítésével egy keskeny utat alakítottak ki az aknamezőben. Október 19-én az ANDOR gőzös Semendrián 42 aknát és három angol torpedót zsákmányolt. Ugyanezen a napon a teljes Dunaflottillát a Mackensen-hadseregcsoport parancsnoksága alá helyezték.¹²⁵

Október 20-án a flottillaparancsnokság minden egységgel Semendriára települt át, csak a folyamaknász-osztag maradt hátra a Huja-szigetnél és Vinčánál. A hidak vé-

¹²² HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1384 1915.

¹²³ Uo. Res. Nr. 1437 1915.

¹²⁴ Uo.

¹²⁵ Uo.

delmére a II. monitorosztály Ómoldovára hajózott. Október 25-éig bezárólag egyetlen löszeres uszály kivételével a haditengerészeti hadtáp teljes vonatát Kevevára környékére a SAMSON gőzös segítségével. Ezekben a napokban a rossz időjárás dacára a Huja-szigetnél és Vinčánál több aknát szedtek fel. Utóbbi helyen egy torpedót és egy, a megfigyelt aknák felrobbantására szolgáló megfigyelőállomást is találtak. Semendrián, a királyi villa alatt négy torpedó-indítókeretet zsákmányoltak.¹²⁶

Október 25-én reggel a XV. számú gőzkomp a reggeli ködben ráfutott a vinčai aknazárra. A szerb part közelében kétszer megpördült és a laza vontatókábel elvágta egy akna horgonykábelét. A felszínre emelkedő akna az uszályokból összeállított komp egyik uszályába ütközött és felrobbant. A detonáció ellenére az uszályban viszonylag kis károk keletkeztek, és továbbra is úszóképes maradt.¹²⁷

Október 24-én Orsovánál német és osztrák–magyar csapatok keltek át a Dunán. Október 26-án a Vaskapuban az aknaszedési munkák megkezdésére a Mackensen-hadseregcsoport főparancsnoksága Orsovára vezényelte a HELENE felfegyverzett gőzöst, a NYÍL és a TISZA KÁLMÁN aknaszedő gőzösökkel egyetemben. Október 28-án mindkét monitorosztály, másnap pedig a flottillaparancsnokság és a folyamaknász-osztag is áttelepült Orsovára. A Vaskapuban a szerb part mentén október 30-ára sikerült egy keskeny aknamentes hajóútnat nyitni, melyen megindulhatott a löszerszállítás a török és a bolgár hadseregnek Lom-Palankán át.¹²⁸

A Duna-flotilla az Al-Dunán

Az október végét követő időszak legfőbb feladatai a Duna-flottilla számára a török és a bolgár hadseregnek szánt löszerszállítmányok biztosítása, valamint a Vaskapu alatti folyamszakasz aknamentesítése és az itt létesített torlaszok felszámolása voltak.

Az első löszerszállítmány, amely német hadianyagból állt, október 30-án indult útnak Orsavából. A szállítmány egy vontatógőzösből, illetve egy-egy Törökország és Bulgária részére löszrel megrakott uszályból állt. A szállítmányt három monitor, az INN, a BODROG és a KÖRÖS kísérte Lom-Palankára. A bolgár városba való megérkezésükkor mind a városparancsnok, mind a polgármester az INN fedélzetére sietett üdvözlőbeszédeket mondani. A BODROG és a KÖRÖS órhajóként Lomon maradt. Az INN 31-én virradatkor indult vissza, s másnap érkezett meg Orsovára. A jelentés szerint e monitor volt az első nagy hajó, amely éjszaka kelt át a Vaskapun.¹²⁹

A második szállítmány, amely két gőzösből és hat löszrel megrakott uszályból állt, november 2-án indult útnak a SAVA monitor és a SAMSON, valamint az ÁLMOS felfegyverzett gőzösök kíséretében. A Törökországnak szánt löszert a tehervagonhiány

¹²⁶ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1437 1915.

¹²⁷ Uo.

¹²⁸ Uo.

¹²⁹ Uo.

2. térkép: A román–bolgár határt alkotó Al-Duna-szakasz 1915 őszén (Csákvári Kristóf)

miatt Lomon túl kellett szállítani, és Sistovban (Szvisov), illetve Ruszéban kirakni. Az útról Charles Masjon fregattkapitány, a II. monitorosztály parancsnoka részletes jelentés készített.¹³⁰ Miután e jelentés plasztikus részletességgel írja le az al-dunai helyzetet, valamint diplomáciai vonatkozású érdekességei is vannak, ezzel az úttal némileg részletesebben foglalkozunk.

Az Orsovától Ruszéig és onnan visszafelé megtett utat a flottillaparancsnokság 664. számú parancsa írta elő. A Bulgáriának szánt lőszer kirakására Lom-Palankán került sor, a Törökországnak szánt könnyebb anyagok kirakására Sistovban, míg a nehezebb anyagokéra Ruszéban. A SAMSON csak Lomig hajózott a konvojjal, onnan visszatért Orsovára. Sistovban a KÖRÖS monitor, Ruszéban az ÁLMOS felfegyverzett gőzös maradt felügyelni a kirakodást, illetve biztosítani az esetleges védelmet. A SAVA monitor november 6-án indult vissza, estére elérve Lom-Palankát. Másnap Kladovoig hajózott, majd 8-án érkezett vissza Orsovára.¹³¹

A viszonylag magas vízállás mellett könnyedén hajóztak át a Vaskapun és a gura-vaji¹³²–kladovói aknamezőn. Bár számos, a sodrásban az általuk keltett örvénylés miatt jól felismerhető aknát láttak, a folyamaknász-osztag jól kitűzött, kellő szélességű aknamentes hajóútot létesített a szerb part mentén. A sötétség beállta után érték el a romániai Crivinát, ahonnan több puskalövést adtak le a konvojra. Masjon ennek nem tulajdonított különösebb jelentőséget, csak egy parti őrszem elhamarkodott cselekedé-

¹³⁰ HL I. VH 4500 d. K. u. K. Monitordivisionskommando Res. Nr. 89.

¹³¹ Uo.

¹³² Ma Gura Văii, Románia.

tének ítélte az esetet. November 3-án érkeztek Lom-Palankára, ahol Ferdinánd bolgár király (cár)¹³³ személyesen tekintette meg az uszályok kirakását.¹³⁴ Itt átadjuk a szót Masjonnak:

„Folyó hó 3-án Lom-Palankára várták őfelségét, Ferdinándot, Bulgária cáriját, és konvojunk épp időben futott be az udvari különvonat előtt. Őfelsége népes kíséretével azért érkezett, hogy a saját szemével lássa az uszályok kirakodását, valamint, hogy segítsen tisztázni az esetleges félreértéseket. Kíséretében ott volt ő királyi felsége a koronaherceg,¹³⁵ Radiszlavov miniszterelnök, Najdenov hadügyminiszter, a közlekedési miniszter, a vasutak igazgatója és sok más magas méltóság.

Az S. M. S. »Bodrog« és »Körös« parancsnokai, mely egységek az első szállítmány óta Lomon állomásoznak, már a városi állomáson jelentettek őfelségének, én pedig az S. M. S. »Sava« parancsnokával¹³⁶ akkor jelentettem, amikor őfelsége, a cár a rakparton leszállt az udvari vonatról. Őfelsége megkérdezte tőlem, hogyan lehetne a hadianyagok kihajózását meggyorsítani. Azt feleltem neki, hogy csak újabb kikötőhidak létesítésével, ami lehetővé teszi egyszerre több uszály kirakodását, amire őfelsége a cár utasította a hadügyminisztert és a közlekedési minisztert, hogy két ezredessel az este keressenek fel, hogy az ügyről részletesebb felvilágosítást adjak.

Őfelsége a cár ezután részletesen megszemlélte az S. M. S. »Savá«-t, még a nehezen megközelíthető gépeket is, és legnagyobb megelégedettségét fejezte ki. Elbeszélgetett az emberekkel, és úgy tűnt, hogy őfelségének különösen nagy örömet okozott, hogy az anyanyelvén beszélhetett.”¹³⁷

November 4-én este ért a konvoj Sistovba, majd másnap reggel, amikor onnan távoztak, egy őrnaszádhoz hasonló hajó tűnt fel, amely gyorsan megfordult a monitor láttán. A hajón jelzés nem volt, és a román lobogót is csak akkor húzta fel, amikor a SAVA már 1000 méterre volt tőle. A monitorra behajózott vonalkormányos úgy vélte, egy román rendőrhajó volt.¹³⁸

A konvoj maradéka az előzetes tervben előirányozotthoz képest fél órával korábban futott be Ruszéra. A hajók megpillantásakor szó szerint megállt az élet a városban, a rakpart, az épületek, a vagonok teteje megtelt integető és kiabáló emberekkel. A város polgári és katonai vezetősége, élén Nazlimov tábornokkal, valamint az osztrák-magyar és a török konzul már a stégen várta a kikötő SAVÁ-t. A hosszú üdvözlőbeszé-

¹³³ Szász-Coburg-Gothai Ferdinánd herceg 1887-ben lett Bulgária fejedelme, majd a teljes függetlenség kikiáltása után 1908-ban Bulgária királya (cárja). A Balkán rókájának is nevezték. Az elvesztett világháború után, az antant nyomására 1918 októberében lemondott a trónról fia, Borisz javára.

¹³⁴ HL I. VH 4500 d. K. u. K. Monitordivisionskommando Res. Nr. 89.

¹³⁵ Ferdinánd elsőszülött fia, Borisz, aki apja lemondása után III. Borisz néven lépett a bulgár trónra 1918 októberében.

¹³⁶ Josef Meusburger sorhajóhadnagy.

¹³⁷ HL I. VH 4500 d. K. u. K. Monitordivisionskommando Res. Nr. 89.

¹³⁸ Uo.

dekre a monitor fedélzetéről Masjon válaszolt, kiemelve a dunai vízi út megnyitásának jelentőségét. A beszéd végén a SAVA legénysége háromszoros hurrát kiáltott Ferdinánd tiszteletére. Ezt követően a tömeg valósággal megrohanta a monitort, és virágokkal díszítette fel. Mindez, mint Masjon megállapítja, azért érdekes, mivel Rusze Bulgária leginkább oroszbarát városának számított, polgármestere pedig az egyik legnagyobb oroszpartiként volt ismert.¹³⁹

A SAVA november 6-án hajnalban indult vissza Ruszéről. Először Sistovba hajóztak, ahol a visszainduláskor a fedélzetre szállt három német tiszt elhagyta a hajót, hogy a kirakodás állását megszemlélje. A monitor még aznap továbbindult Lomra. Útközben találkoztak azzal a konvojjal, melyet a lefelé út során Turnu Severinben láttak, s amely völgyemenetben haladt. A kilenc, hadianyaggal megrakott uszályt és az egykori magyar kábelhajót, a VASKAPU-t¹⁴⁰ több orosz és román hadihajó kísérte. A gőzösök és az uszályok minden azonosító jelzése vastagon be volt kenve kátránnyal az azonosítás megnehezítésére. A SAVA lelassított, és fedélzetéről alaposan végigfótozták a konvojt. Noha a Monarchia és Oroszország hadban állt egymással, az orosz hajókról a tisztok barátságosan integettek.¹⁴¹

Radujevacnál találkoztak a völgyemenetben haladó, november 6-án útnak indított harmadik hadianyag-szállítmánnyal, melyet a TEMES (II) és az UNA kísért.

A SAVA 8-án délelőtt futott be Orsovára. Masjon a jelentésében a bejárt bolgár kikötőket rangsorolva megállapította, hogy Lom-Palanka a legrosszabb, míg Rusze a legideálisabb. Utóbbi helyen volt a bolgár Duna-szakasz egyetlen daruja, mely a nehéz felszerelések kirakodását lehetővé tette, illetve a mély vízben közvetlenül a három vágánnyal ellátott rakpart mellé lehetett állni. Vidint is egész jó kikötőnek találta, bár ott nem volt vasút, de a bolgárok állították neki, hogy egy egész utászvezeték dolgozik a Lom–Vidin szárnyvonal kiépítésén. A lakosság hangulatáról megállapította, hogy bolgár részről mindenütt viharos ünneplés fogadta. A román oldalt visszafogottság, ugyanakkor – a puskalövéses eset kivételével – teljesen korrekt viszonyulás jellemezte.¹⁴²

¹³⁹ HL I. VH 4500 d. K. u. K. Monitordivisionskommando Res. Nr. 89.

¹⁴⁰ 1878-ban a berlini kongresszus a Monarchia feladatává tette a Vaskapu-szoros szabályozását. E munkát teljes egészében Magyarország vállalta magára. Az 1889 és 1896 között elvégzett szabályozás eredményeként a Vaskapu alacsony vízállás mellett is hajózhatóvá vált. A szorosban a szerb oldalon egy 1800 méter hosszú, a mederhez képest kimélyített csatornát létesítettek. Ennek egyetlen problémája a nagy, 18 km/h sebességű áramlás volt, így hegymenetben csak 800 lóerőnél nagyobb gőzösök tudtak vontatmánnyal végighajózni rajta. A magyar kormány ezért szolgálatba állította a VASKAPU kábelhajót, mely a gyengébb gőzösöket előfogatolva átszigette a csatornán. A hajó 1896-ban épült Budapesten a Danubius–Schoenichen–Hartmann hajógyárban, az erre a feladatra kiírt pályázat győzteseként. A különleges hajó egy lehorgonyzott, 1800 m hosszú, 34 mm átmérőjű acélkábel csévélt fel 2,5 m átmérőjű kábeldobjára 500 lóerős gőzgépével, így húzva fel magát és vontatmányát. A háború kezdetén az oroszok a VASKAPU-t elvontatták.

¹⁴¹ HL I. VH 4500 d. K. u. K. Monitordivisionskommando Res. Nr. 89.

¹⁴² Uo.

A negyedik szállítmány november 8-án futott ki az INN és a SAMSON biztosításával. November 13-án került sor az ötödik transzportra, ezt a MAROS és a BALATON kísérte.

Lucich a negyedik szállítmánnyal maga is útra kelt az INN fedélzetén, hogy személyesen győződjön meg a szállítások és a kirakodások végrehajtásáról. Útközben kapta a Mackensen-hadseregcsoporttól a parancsot, hogy a dunai vízi utat a románoktól megvédelmezendő, több monitort vezényeljen át Ruszébe. E célból Lucich a TEMES (II), a BODROG és a LEITHA monitorokat küldte bolgár városba, a Duna-flottilla mellé beosztott ARISTON, EVELINE és D német motorcsónakokkal együtt. A Rusze és a dél-dobrudzsai bolgár–román határ közé eső Duna-szakasz védelmére mind az AOK-tól, mind a németektől tüzéséget kért.¹⁴³

November 2-ától kezdve mind a folyamaknász-osztag, mind pedig a von Grothe fregatthadnagy (*Oberleutenant zur See*) parancsnoksága alatt álló német aknakereső-különítmény az Orsova alatti szakasz aknamentesítésén dolgozott. A legnehezebb feladat a Guravajnál lerakott 26 darab, egyenként közel 600 kg robbanóanyagot tartalmazó orosz megfigyelt aknák felszedése volt, november közepéig mindössze hatot sikerült közülük ártalmatlanítani. November 15-én csatlakozott a Ruszén állomásozó monitorokhoz az osztrák Vörösskereszt TRAISEN kórházhajója.¹⁴⁴

November második felében újabb három lőszerszállítmányt kísérték a flottilla hajói Lom-Palankára és Ruszére. A hatodik és a hetedik szállítmány öt-öt uszályból, a nyolcadik tizenhét uszályból állt. November 19-én a Mackensen-hadseregcsoport főparancsnoksága elrendelte, hogy a szállítmányokat ne kísérjék hadihajók, hanem az addig erre alkalmazott hajók a továbbiakban őrhajóként Sistovban, Nikopolban és Lomon állomásozzanak. Ugyanezen a napon az ENNS monitor Orsováról Lomra szállította a Sajtóhadiszállás¹⁴⁵ által kiküldött festőt, von Poosch¹⁴⁶ főhadnagyot.¹⁴⁷

1915. november 24-e és 1916. január 13-a között további 153 uszály érkezett bolgár kikötőkbe és került kirakodásra. A szállítmányok célállomása részben Bulgária, részben Törökország volt. A leggyakoribb célkikötők Lom, Rusze és Sistov voltak, de érkeztek szállítmányok Vidinbe, Somovitba vagy Prahovóba is. A szállítmányok többsége lőszerből és hadianyagból állt, köztük komplett útegekből, valamint repülőgépekből, de nagyobb tételben érkeztek szállítási eszközök is: vasútépítési anyagok, autók és teherautók, illetve lovak. Az érkezési és a kirakodási dátumok összevetéséből látható,

¹⁴³ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1483 1915.

¹⁴⁴ Uo.

¹⁴⁵ A Sajtóhadiszállást (*Kriegspressequartier*) 1914. július 28-án hozták létre a Hadsereg-főparancsnokság egyik alosztályaként. Tizenkét csoportjának egyike volt a képzőművészeti csoport, melybe 150-160 hadifestő és szobrász tartozott. Történetéről részletesen lásd Balla 2005.

¹⁴⁶ Max von Poosch (1872–1968), osztrák tájkép- és portréfestő. A háború kezdetén tartalékos tisztként egy taracküteg parancsnoka volt. 1915 októberében került hadifestőként a Sajtóhadiszállás művészecsoportjába. Először a Duna-flottilláról készített festményeket, majd 1916 tavaszán átkerült az albán frontra, onnan pedig az olaszra.

¹⁴⁷ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1532 1915.

hogy az uszályok kirakodása egyes esetekben nagy nehézségekbe ütközött.¹⁴⁸ A későbbiekben a hadianyagszállítások már túlnyomórészt Szerbián keresztül, vasúton zajlottak, a (döntően osztrák és magyar) dunai szállítókapa­cítást az osztrák és német há­tország élelmezésében létfontosságú román gabonaimport számára vették igénybe.

Az akname­tesítési munkákat Orsova alatt november 22-ére fejezték be, és megnyitották a román part melletti hajó­zó­utat. Ezzel Rusz­éig, illetve az Oltenița feletti román kikötő­kig a balkáni szállítások részére teljes egészében szabaddá vált a dunai vízi út, amely az ekkor megvásárolt román gabona elszállításának elsődleges útvonala lett. A zsákmányolt akna- és torpedóanyagot egy uszályban az ACHILLES gőzös november 15-ei indulással Budapestre szállította. Az I. folyamak­nász-osztag 22-én ért vissza Orsovára, majd onnan hegymenetben továbbhajóztak, hogy a vin­čai és a hu­jai aknamezők­ön folytassák a mentesítési munkákat. Feladatul kapták továbbá, hogy az 1914-ben elsüllyedt TEMES roncsa körül kutassák át a Szávát. A II. folyamak­nász-osztag Budapestre utazott, hogy használható aknaanyagokat szedjenek össze. Vissza­terve onnan, november 30-án a NYÍL és a TISZA KÁLMÁN gőzösökkel a „h” őrnaszád kíséretében Ruszéra indultak 13 használható érintőaknával. A német aknakereső kü­lönítmény november 28-án hazaindult bázisára, Cuxhavenbe.¹⁴⁹ Ezeket a zsákmányolt aknákat a román határ felett – mivel aknarakók nem álltak rendelkezésre – a MAROS és a LEITHA rakta le, mert ezeknek a monitoroknak volt a legalacsonyabb a tatjuk.¹⁵⁰

Ezen­közben november 23-án a Duna-flottillának jutott a feladat, hogy a török had­ügy­minisztert, Enver pasát Lom-Palankáról Orsovára szállítsa, hogy ott találkozzon Erich von Falkenhayn német vezérkari főnök­kel. A feladatra eredetileg az INN moni­tor­jelölték ki, de annak kormánya meghibásodott, így végül az ENNS szállította Enver pasát Orsovára. A megbeszélést követően a had­ügy­miniszter visszament Lomra, ahol búcsúzóul török kitüntetések­et adott át az ENNS parancsnokának és tisztikarának.¹⁵¹ Egy kormányhavía miatt az INN parancsnoka és tisztikara – ez alkalommal leg­alábbis – lemaradt a török kitüntetések­ről.

November második felében megkezdődött a Rusze alatti bolgár partszakasz őrzé­sé­nek kiépítése is, lövegek és fényszórók telepítésével. November végén még az itt felvonultatott erőket a flottilla parancsnoksága messze nem tartotta elegendőnek, fő­ként, mivel többszöri kérés ellenére sem kaptak korszerű, csőhátrasiklásos 12 cm-es és 15 cm-es lövegeket.¹⁵² Később, december első felében a kiskaliberű bolgár lövegek mellé Rjahovóba egy osztrák–magyar, Tabanba pedig egy bolgár 12 cm-es üteget te­lepítettek.¹⁵³

¹⁴⁸ Лечев 2005. 378–392. o.

¹⁴⁹ HL I. VH 4500 d. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1532 1915.

¹⁵⁰ Uo. k. u. k. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1590.

¹⁵¹ Uo. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1532 1915.

¹⁵² Uo.

¹⁵³ HL I. VH 4500. d. k. u. k. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1590.

November 29-én a SCHABATZ nevű kis gőzhajót – mely Kladovo és Turnu-Severin között átkelő forgalmat bonyolított le, elsősorban szerb menekülőket szállítva – Turnu-Severinben az állami pontonnál kikötve a román kikötőparancsnok rekvirálандónak nyilvánította. A gőzös kapitányának tiltakozására elmondta, hogy a vámórség parancsnoka és a rendőrfőnök rendelkezésére aznaptól minden gőzöst, uszályt, vasúti járművet és autót rekvirálni kell. A helyszínrre siető osztrák–magyar konzul sem tudta megoldani az ügyet. Végül, amikor a gőzös őrzésére odarendelt fegyveres őr elhagyta a posztját, a SCHABATZ megszökött a kikötőből. Hasonló eset történt Giurgiuban a BRAILA gőzössel, csak itt még puskából utána is lőttek a megszököő hajónak.¹⁵⁴

December 1-jén – egy Bulgária elleni esetleges orosz támadástól¹⁵⁵ tartva – az AOK elrendelte az al-dunai hajóállomány megerősítését. Lucich az Orsován állomásozó TEMES (II) és INN monitorokat elindította Rusze felé, és a Budapesten lévő BODROG-ot és SZAMOS-t sűrűsően visszahívta. December 5-én reggel valamennyi, az Al-Dunán tartózkodó monitor Lucich személyes parancsnoksága alatt Ruszénél egyesült. A flottillaparancsnok elrendelte a Rusze és a dél-dobrudzsai bolgár–román határ közti folyamszakasz fokozott ellenőrzését. Megérkezését követően Lucich leült tanácskozni Móriczfalvi Móricz Péter osztrák–magyar főkonzullal, valamint a városparancsnokkal, Entyev ezredessel, a bolgár tüzérség parancsnokával, Boszijeve ezredessel, a német kikötőparancsnokkal, von Gemmingen alezredessel és a bolgár kikötőparancsnokkal, Dimitrijeve korvettkapitánnyal. Kifejezetten e megbeszélésre Bukarestből Ruszébe utazott a bolgár katonai attasé, Szamargijev vezérkari őrnagy is. A találkozón arra a megállapításra jutottak, hogy sem orosz, sem román részről nem várható támadás. Különösen Románia felől nem vártak támadást, mert mint a bolgár attasé kifejtette, a románok inkább egy őket érő támadástól tartanak, nem pedig offenzívában gondolkodnak.¹⁵⁶

A Rusze és Lom közötti folyamszakasz biztosításában részt vett a maroknyi bolgár haditengerészet dunai flottillája is. E kicsiny hajóraj Angel Dimitrove sorhajóhadnagy (*kapitan-lejtenant*) parancsnoksága alatt lévő négy régi és kicsi ex-orosz gőzösből (BORISZ, SZTEFAN KARADZSA, HRISZTO BOTEV, VASZIL LEVSKI) állt. Ezek a hajók a második Balkán-háborúban önelsüllyesztést hajtottak végre, nehogy román kézre kerüljenek. Az első világháború kitérősekor kiemelték és újra szolgálatba állították

¹⁵⁴ HL I. VH 4500 d. Donaufflottillenkommando Res. Nr. 1532 1915.

¹⁵⁵ 1915. október 31-én a cár elrendelte egy új, 7. számú hadsereg felállítását, melyet november elején meg is kezdtek Odesszában. Ennek a célja a Balkán, azaz Bulgária lerohanása lett volna. November folyamán az oroszok tárgyaltak a románokkal, hogy engedjék át területükön ezt a hadsereget, de a románok nemet mondtak. Terv született, hogy akkor a bolgár tengerparton szálljanak partra, de végül erről is lettek. Egyrészt, mert a hadsereg még nem volt harcász, másrészt az orosz Fekete-tengeri Flotta parancsnoka számos nehézséget sorolt fel, a teherhajók hiányától kezdve a német tengeraltjáró-veszélyen át az utánpótlás biztosításának lehetetlenségéig. ÖULK III. k. 559–560. o.

¹⁵⁶ HL I. VH 4500. d. k. u. k. Donaufflottillenkommando Res. Nr. 1590.

őket. Ehhez a négy hajóhoz csatlakozott a bolgár dunai erők legütőképesebb egysége, a Szerbia elleni bolgár támadás során zsákmányolt orosz vontatógőzös, melyet felfegyverezve, VARNA névre átkeresztelve állítottak szolgálatba. Ezen túlmenően a császári német motorcsónak-félflottilla csónakjai közül kettő állomásozott Ruszéban.¹⁵⁷

Lucich december 5-én a hét ott tartózkodó monitort demonstrációs céllal Rusze előtt a nyílt Dunán két vonalban horgonyoztatta le, hogy a romániai partról, Giurgiuból jól látható legyen az itt felsorakozott flottilla ereje. Mint írja: „Itt a Balkánon úgy tűnik, mint ezt a demonstrációval igen elégedett ruszei városparancsnok szavaiból kivettem, feltétlenül szükséges ilyen, a lakosságra nagy benyomást gyakorló eszközökkel operálni, mivel itt a politika jelentős részét az utcán csinálják.”¹⁵⁸ A monitorok Giurgiu előtt való felvonultatásának gyorsan híre ment, mivel másnap egy román fényképész egy gőzösről végigfotózta a felsorakozott hajókat. December 9-én a BODROG, 12-én pedig a SZAMOS is megérkezett Ruszére. December 6-án Budapesten szolgálatba állt a flottilla első nagyobb méretű, forgatható lövegtoronnyal ellátott őrnaszádja, az „i” (FOGAS). Az új őrnaszád december 9-én Orsován csatlakozott a flottillához.¹⁵⁹

Ezzel egy időben, december elején kisebb riadalmat okozott, hogy egy gőzös kapitánya két román utáspontont látott a bal oldali Guravaj-ágban, ahol a normál hajózóút vezetett. Mivel nem tudta megfigyelni, hogy mit csinálnak, attól tartott, hogy aknákat telepítenek. Lucich az ÁLMOS, a VÁG és az UNA gőzösöket az érintett szakasz közelébe vezényelte, hogy tartsák azt megfigyelés alatt. Ugyan a flottilla a jobb oldali ágot használta hadiútként, a bal oldali ág esetleges elaknásítása azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy ha alacsony vízállás esetén a jobb oldali ág hajózhatatlanná válik, ellehetetlenül a Ruszéban állomásozó egységek utánpótlása. Végül a felfegyverzett gőzösök jelentették, hogy a románok nem aknákat raknak, hanem éppen ellenkezőleg, aknákat szednek fel és semmisítenek meg.¹⁶⁰

A Rusze és a bolgár–román határ közti szakaszt alaposan felmérték, elsősorban abból a célból, hogy hova lehet aknazárakat telepíteni. Volt azonban ennek egy olyan hozadéka is, hogy az ismert hajózóúton kívüli alternatív útvonalakat is feltérképezték, amelyeket még a vonalkormányosok sem ismertek. Egy dezertált román haditengerésztől közben tudomást szereztek róla, hogy a románok a határtól négy kilométerre egy kombinált (megfigyelt és érintő) aknazárral lezárták a Dunát. December 9-én Ottokar Czernin bukaresti osztrák–magyar nagykövet meglátogatta Ruszén a Duna-flottillát.¹⁶¹

Az AOK parancsának megfelelően, a flottillaparancsnoksággal együtt a TEMES (II), az ENNS és a SAVA, valamint a folyamaknász-osztag december 17-én elhagyta Ru-

¹⁵⁷ *Лечев* 2005. 45. o.

¹⁵⁸ HL I. VH 4500. d. k. u. k. Donauflottillenkommando Res. Nr. 1590.

¹⁵⁹ Uo.

¹⁶⁰ Uo.

¹⁶¹ Uo.

szét, és Budapestre indult telelni. Az INN – kormányhibája miatt – már korábban Budapestre ment. Számukra véget ért az 1915. hadiév. Az Al-Dunán maradó, önálló monitorosztály Charles Masjon fregattkapitány parancsnoksága alatt a Ruszén állomásozó BODROG, SZAMOS és KÖRÖS, valamint az Orsován lévő MAROS monitorokból állt. Masjon az egyik legfontosabb feladatnak a román határ fölötti zár megerősítését, egy megfigyelt aknazár kiépítését tartotta, ehhez az összes zsákmányolt orosz megfigyelt aknaanyag odaszállítását, valamint a meglévő hat orosz akna számára megfelelő horgonyokat kért. A NYÍL gőzös december végén megkezdte a telepítendő megfigyelt aknazár számára megfelelő hely keresését, de 31-én egy román őrhelyről puskával löni kezdték, így a munkát félbeszakították. Masjon román oldalról azt az információt kapta, hogy az őrhelyek viselkedését elsősorban a parancsnokok politikai hovatarozása és szimpátiája határozza meg.¹⁶²

Masjon úgy vélte, hogy mind a románokra, mind pedig az oroszbarát bolgár elemekre megfelelő hatást tett a legújabb és legmodernebb monitorok Ruszében állomásoztatása, valamint a parti ütegek telepítése Rusze és a határ közé. A modern monitorok távozását károsnak tartotta, és azt kérte, hogy a lehető leghamarabb térjenek vissza, a román oldalon tapasztalható erősödő ausztrófóbia és a bolgár oldalon csökkenő ausztrófil lelkesedés megfordítása érdekében.¹⁶³

A monitorosztály személyzetének egészségügyi állapotáról szóló jelentés sokkal realisabb képet ad, mint a flottillaparancsnokságnak a tengerészeti osztályhoz küldött kétheti jelentései. Utóbbiak általában csak szűkszavúan annyit írnak, hogy „jó” vagy „megfelelő” a helyzet. Itt viszont több részletet és kevesebb kincstári szépítést kapunk: „A legénység egészségi állapota a körülményeknek megfelelő. Számos rüh, sömör, etc. megbetegedés történik, amit én arra vezetek vissza, hogy a legénység túl régen van összezárva kis helyen, az összes lemez állandóan nyirkos, és a legénység kényszerű összezsúfoltsága miatt minden lehetséges betegségfajta végigfertőz, ezért [a] hajók minden részének sürgős átfertőtlenítésére van szükség. Az utóbbi időben egyes hajókon erősen növekvő számot mutatnak a nemi megbetegedések, amelyeken remélem drákói büntetésekkel hamarosan úrrá leszünk.”¹⁶⁴ A legénység idegállapota sem volt a legjobb. Erre példaként Masjon azt az esetet hozza fel, amikor december 21-én Kladovónál a VÁG gőzösnön egy „bátor ember” „pillanatnyi elmezavarában” a 4,7 cm-es ágyúból egy éles lövést adott le a román part irányában, miközben a löveg csőtorkolatában benn volt a záródugó. Nem sebesült meg senki, de a lövegcső súlyosan megrongálódott, az illetőt pedig elmeállapota miatt Budapestre küldték.¹⁶⁵

¹⁶² HL I. VH 4500. d. k. u. k. Monitordivisionscommando Res. Nr. 5.

¹⁶³ Uo.

¹⁶⁴ Uo.

¹⁶⁵ Uo.

Az 1915-ös hadiév végére Szerbia legyőzésével, elfoglalásával és megszállásával lezárult a Duna-flottilla világháborús tevékenységének első szakasza, amely a hadüzenettől 1915. október végéig tartott. A flottilla egységei ekkor a hadihelyzetnek megfelelően a Duna Belgrád előtti szakaszán és a Száván tevékenykedtek. Szerbia legyőzésével ezeken a folyószakaszokon a hadihajók jelenléte okafogyottá vált, ugyanakkor olyan új feladatok jelentkeztek, amelyek a hajók AI-Dunára, a bolgár folyamszakaszra való átvezénylését tették szükségessé. Az első fegyverszállítmányok kísérete mellett igen fontos volt a Romániából a megnyitott dunai vízi úton keresztül meginduló gabonaimport biztosítása, mely a központi hatalmak számára létkérdés volt. Emellett a monitoroknak a bolgár Rusze előtt való felsorakoztatásától azt is várták, hogy segít az ingadozó, az antant felé kacsingató Románia eltántorításában attól, hogy az antant mellett lépjen hadba. Mint az 1916 augusztusára kiderült, ez utóbbi elképzelés a naivitások birodalmába tartozott.

BIBLIOGRÁFIA, RÖVIDÍTÉSEK

- Balla* 2005. *Balla Tibor*: Az osztrák–magyar Sajtóhadiszállás szervezete és tevékenysége az első világháborúban. *Hadtörténelmi Közlemények*, 118. (2005) 1–2. sz. 141–151. o.
- DiNardo* 2015. *DiNardo, Richard L.*: Invasion. The Conquest of Serbia, 1915. Santa Barbara–Denver, 2015.
- Ђокић – Надовеза* 2020. *Ђокић, Небојиа – Надовеза, Бранко*: Борбе на Сави и Дунаву 1914–1918. године. Београд, 2020.
- Fryer* 1987. *Fryer, Charles*: The Watch on the Danube. The British Naval Mission in Serbia: 1914–1916. *The Mariner's Mirror*, vol. 73. No. 3. (August 1987) 297–312. o.
- Hajdu – Pollmann* 2014. *Hajdu Tibor – Pollmann Ferenc*: A régi Magyarország utolsó háborúja, 1914–1918. Budapest, 2014.
- Halpern* 1994. *Halpern, Paul G.*: A Naval History of World War I. Annapolis, 1994.
- Krámli* 2017a. *Krámli Mihály*: Az osztrák–magyar hadi- és kereskedelmi hajózás a Dunán, 1914. július–december. *Hadtörténelmi Közlemények*, 130. (2017) 2. sz. 317–334. o.
- Krámli* 2017b. *Krámli Mihály*: A cs. és kir. Duna-flottilla hadműveletei a Románia elleni háborúban (1916. augusztus–december). *Hadtörténelmi Közlemények*, 130. (2017) 2. sz. 335–354. o.
- Krámli* 2018. *Krámli Mihály*: Lucich Károly altengernagy, az önálló Hadtörténelmi Múzeum első igazgatója (1922–1923). *Hadtörténelmi Közlemények*, 131. (2018). Különszám 174–183. o.

- Лечев* 2005. *Лечев, Велико: Корабоплаването по Дунав и Черно Море в политиката на Австро-Унгария, 1914–1918 г. Велико Търново, 2005.*
- ÖULK III. *Österreich-Ungarns letzter Krieg, 1914–1918. Hrsg. Edmund Glaise von Horstenau. Bd. III. Das Kriegsjahr 1915, Teil 2. Wien, 1932.*
- Pollmann* 1997. *Pollmann Ferenc: Tersztyánszky Károly lovassági tábornok 1915. szeptemberi felmentésének hátteréhez. Hadtörténelmi Közlemények, 110. (1997) 4. sz. 749–769. o.*
- Pollmann* 2017. *Pollmann, Ferenc: The Fall of Belgrade – Seen From the North. In: The Great War in 1915. Ed. Dalibor Denda – M. Christian Ortner. Belgrade, 2017. 276–279. o.*
- Wulff* 1918. *Wulff, Olaf: Österreich-Ungarns Donauflotte in den Kriegsjahren 1914–1916. Wien, 1918.*
- Wulff* 1934. *Wulff Olaf: Az osztrák–magyar dunai flottilla a világháborúban. Budapest 1934.*

Mihály Krámlí

THE IMPERIAL AND ROYAL DANUBE FLOTILLA IN 1915

(Summary)

The Imperial and Royal Danube Flotilla as part of the Austro-Hungarian navy had been engaged in military actions on the Serbian front, on the river Sava and on the Danube section close to Belgrade from the outbreak of World War I up to November 1915. After Serbia was defeated and occupied by the central powers in November 1915 the Flotilla was gradually moved through the Iron Gate canal into the lower Danube section forming the border between Bulgaria and Romania. This paper presents the activity of the Flotilla during 1915.

The Serbian front was relatively calm between January and September 1915. Though pressed by its allies, Serbia – exhausted by the fights of 1914 as well as hit by a typhus epidemic in the early months of 1915 – refused to engage in any major attack against the Monarchy. This means that the Flotilla units moored in Zimony (Zemun) on the Danube, and further away on the Sava participated only in smaller military encounters. On 30th March 1915 ammunition meant for Turkey was attempted to be shipped into Bulgaria on the Serbian Danube section by the steamer BELGRÁD. The steamer trying to break through was soon discovered by the Serbs and in the midst of shellfire it blew up. After the tragedy of the BELGRÁD no more attempt was made to send ammunition to the Turks on the Danube. On 23rd April 1915 a picket boat of the British Naval Mission in Serbia launched a torpedo attack on the monitors moored at Zimony. Although they missed the target the Brits reported that they sank the monitor KÖRÖS.

Central powers launched their attack on Serbia on 6th October 1915. Units of the Flotilla moored at Jarak and Progar covered the crossing of landing troops then provided fire support during the fights on the riverbanks up until 20th October. The Flotilla supported the Austro-Hungarian

troops' crossing over to Belgrade on 7th October by shellfire. The next day the monitors TEMES (II) and ENNS was badly damaged by the 14 cm naval guns fired by the French Mission. With the conquer of Belgrade on 9th November and the occupation of the hills around the Serbian capital on the 11th the fighting was over for the Flotilla units serving on the Danube. The following weeks were taken up by removing mine barrages laid by the Serbs.

Ammunition shipping to Bulgaria began on the Danube in November 1915. The first cargos were escorted by the Flotilla units. Then, fearing a Russian attack on Bulgaria, the majority of the Danube Flotilla was ordered to Ruse, to Bulgarian waters, on 1st December.

Mihály Krámlí

DIE K. UND K. DONAUFLOTTILLE IM JAHR 1915

(Resümee)

Die kaiserliche und königliche Donauflotte, die zur österreichisch-ungarischen k. u. k. Kriegsmarine gehörte, operierte vom Ausbruch des Ersten Weltkriegs bis November 1915 an der serbischen Front, auf der Save und der Donau vor Belgrad. Nach der Niederlage und der Besetzung Serbiens durch die Mittelmächte verlagerte sich die Flottille im November-Dezember 1915 allmählich in den bulgarisch-rumänischen Abschnitt der Donau jenseits des Eisernen Tores. Diese Studie beschreibt die Aktivitäten der Flottille im Jahr 1915.

Von Januar bis September 1915 verlief die serbische Front relativ ruhig. Serbien, erschöpft von den Kämpfen des Jahres 1914 und in den ersten Monaten des Jahres 1915 von Typhus befallen, weigerte sich trotz des Drängens seiner Verbündeten, größere Offensivaktionen gegen die Monarchie zu unternehmen. Die in Zimony (Semlin, Zemun), auf der Donau und der Save stationierten Einheiten der Flottille waren daher nur in weniger bedeutende Gefechte verwickelt. Am 30. März 1915 versuchte der Dampfer BELGRÁD den serbischen Abschnitt der Donau zu benutzen, um eine Munitionslieferung an die Türkei nach Bulgarien zu bringen. Der Durchbruchversuch des Dampfers wurde von den Serben schnell entdeckt, und das Schiff explodierte im Kanonenfeuer. Nach der Katastrophe der BELGRÁD wurden keine weiteren Versuche unternommen, den Türken auf der Donau Munition zu liefern. Am 23. April 1915 startete die britische Seemission in Serbien mit einem Patrouillenboot (picket boat) einen Torpedogriff auf die Monitore in Zimony. Obwohl ihr Torpedo sein Ziel verfehlte, meldeten die Briten die Versenkung des Monitors S.M.S. KÖRÖS.

Der Angriff der Mittelmächte auf Serbien begann am 6. Oktober 1915. Die Einheiten der Flottille in der Save sicherten bei Jarak und Progar die Überquerung der Truppen und leisteten bis zum 20. Oktober Feuerunterstützung bei den Kämpfen entlang des Flusses. Auf der Donau unterstützte die Flottille die österreichisch-ungarischen Truppen, die am 7. Oktober nach Belgrad übersetzt hatten, mit Geschützen. Am 8. Oktober wurden die Monitore TEMES II und ENNS durch 14-cm-Kanonen der französischen Seestreitkräfte schwer beschädigt. Nach der Einnahme Belgrads am 9. Oktober und der Hügel um die serbische Hauptstadt am 11. Oktober war die Schlacht für die Flottilienverbände auf der Donau beendet. Die folgenden Wochen wurden damit verbracht, die von den Serben errichteten Minenbarrikaden zu beseitigen.

Mihály Krámlí

LA FLOTTILLE DANUBIENNE IMPÉRIALE ET ROYALE EN 1915

(Résumé)

La flottille danubienne impériale et royale, qui faisait partie de la marine austro-hongroise, a opéré sur le front serbe, sur la Sava et le Danube en aval de Belgrade, dès le début de la Première Guerre mondiale jusqu'à novembre 1915. Après la défaite de la Serbie et son occupation par les puissances centrales, la flottille s'est progressivement déplacée vers la section bulgaro-roumaine du Danube au-delà des Portes de Fer en novembre et décembre 1915. Cette étude présente les actions de la flottille en 1915.

De janvier à septembre 1915, le front serbe fut relativement calme. Épuisée par les combats de 1914 et frappée par le typhus dans les premiers mois de 1915, la Serbie a refusé de s'engager dans des opérations offensives majeures contre la Monarchie malgré l'insistance de ses alliés. Les unités de la flottille stationnées à Zimony, sur le Danube et la Sava n'ont donc été impliquées que dans des affrontements mineurs. Le 30 mars 1915, le vapeur BELGRÁD a tenté d'emprunter la section serbe du Danube pour faire parvenir en Bulgarie une cargaison de munitions destinées à la Turquie. Cette tentative de percée fut rapidement découverte par les Serbes et le navire a explosé sous le feu des canons. Après la catastrophe de BELGRÁD, ils n'ont plus essayé de faire parvenir des munitions aux Turcs sur le Danube. Le 23 avril 1915, la mission navale britannique en Serbie a lancé une attaque à la torpille contre les monitors à Zimony avec un bateau de piquetage. Bien que leur torpille ait manqué la cible, les Britanniques ont annoncé le naufrage du monitor KÖRÖS.

L'attaque des puissances centrales contre la Serbie a commencé le 6 octobre 1915. Les unités de la flottille qui se trouvaient alors sur la Sava ont assuré le passage des troupes à Jarak et à Progar avant de fournir un appui-feu dans les combats le long de la rivière jusqu'au 20 octobre. Sur le Danube, la flottille a tiré des coups de canon pour soutenir les troupes austro-hongroises qui sont passées à Belgrade le 7 octobre. Le 8 octobre, des canons de 140 mm de la mission navale française ont gravement endommagé les monitors TEMES II et ENNS. Après la prise de Belgrade le 9 octobre et des collines autour de la capitale serbe le 11 octobre, les combats se sont terminés pour les unités de la flottille sur le Danube. Les semaines suivantes ont été consacrées à l'enlèvement des mines posées par les Serbes.

En novembre 1915, le transport de munitions à travers le Danube vers la Bulgarie a commencé. Initialement, ces transports étaient escortés par des unités de la flottille. Craignant une attaque russe contre la Bulgarie, le 1 décembre, le gros de la flottille a reçu l'ordre d'aller à Ruse dans les eaux bulgares.

Михай Крамли

ИМПЕРАТОРСКАЯ И КОРОЛЕВСКАЯ ДУНАЙСКАЯ ФЛОТИЛИЯ В 1915-ОМ ГОДУ

(Резюме)

Императорская и королевская Дунайская флотилия, входившая в состав австро-венгерского морского флота, действовала с начала Первой мировой войны до ноября 1915-ого года на сербском фронте, на реке Сава и Дунае перед Белградом. После разгрома и оккупации Сербии центральными державами в ноябре-декабре 1915-ого года флотилия постепенно

продвигалась за Железные Ворота, на болгаро-румынский участок Дуная. В данном исследовании представлена деятельность флотилии в 1915-ом году.

С января по сентябрь 1915-ого года сербский фронт характеризовался относительным затишьем. Сербия, истощенная в боях 1914-ого года и пораженная эпидемией тифа в первые месяцы 1915-ого года, отказалась от проведения значительных наступательных операций против Монархии несмотря на призывы своих союзников. Таким образом, части флотилии, дислоцированные в Зимолах, Дунае и Саве, участвовали лишь в менее значительных стычках. 30-ого марта 1915-ого года пытались доставить партию боеприпасов на сербском участке Дуная на пароходе «БЕЛГРАД»(BELGRAD), предназначенную для Турции, в Болгарию. Пытавшийся прорваться пароход быстро был обнаружен сербами, и корабль был взорван пушечным обстрелом. После катастрофы «БЕЛГРАДА» они больше не пытались поставлять туркам боеприпасы по Дунаю. 23-ого апреля 1915-ого года британская военно-морская миссия в Сербии нанесла торпедный удар при помощи парового катера (picket boat) по мониторам, стоявшим в Земун. Несмотря на то, что их торпеда на самом деле не попала в цель, британцы сообщили о затоплении монитора «КЁРЁШ»(KÖRÖS).

Нападение Центральных держав на Сербию началось 6-ого октября 1915-ого года. Части флотилии находящиеся на Саве обеспечивали переправу войск у Джарака и Прогара, а затем до 20-ого октября оказывали огневую поддержку в боях вдоль реки. На Дунае флотилия помогала артиллерийским огнем австро-венгерским войскам переправиться к Белграду 7-ого октября. 8-ого октября мониторы «ТЕМЕШ II» (TEMES II.) и «ЕННШ» (ENNS) были сильно повреждены 14-сантиметровыми орудиями пушками французской военно-морской миссии. После взятия Белграда 9-ого октября и холмов вокруг сербской столицы 11-ого октября бой для частей флотилии на Дунае был окончен. Следующие недели были потрачены на извлечение минных заграждений, установленных сербами.

В ноябре 1915-ого года началась перевозка боеприпасов по Дунаю в Болгарию. Первоначально эти перевозки сопровождалась частями флотилии. Опасаясь нападения русских на Болгарию, 1-ого декабря основная часть флотилии была направлена к болгарским водам, в Русе.